

Uloga samopouzdanja u socijalnom razvoju

Lopac, Estera

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:725187>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-23**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

ESTERA LOPAC

ULOGA SAMOPOUZDANJA U SOCIJALNOM RAZVOJU

Završni rad

Pula, svibanj, 2017.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

ESTERA LOPAC

ULOGA SAMOPOUZDANJA U SOCIJALNOM RAZVOJU

Završni rad

0303020260, izvanredni student

Studijski smjer: Preddiplomski stručni studij predškolski odgoj

Predmet: Trening socijalnih vještina

Znanstveno područje: Društvene znanosti

Znanstveno polje: Psihologija

Znanstvena grana: Razvojna psihologija

Mentor: Đeni Zuliani, v.pred.

Pula, svibanj, 2017.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani _____, kandidat za prvostupnika
_____ovime izjavljujem da je ovaj Završni
rad rezultat mojega vlastita rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se
oslanja na objavljenu literaturu kao što pokazuju korištene bilješke i bibliografija.
Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način,
odnosno da je prepisan iz kojega citiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija
autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za bilo koji
drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA
o korištenju autorskog prava

Ja, _____ dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom

_____ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu sa Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnog pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog prava na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

SADRŽAJ:

UVOD

I. dio

1. Pojam samopouzdanja	7
1.1. Elementi samopouzdanja.....	9
2. Samopouzdanje kao element socijalne kompetencije	11
2.1. Razvoj samopouzdanja.....	12
2.2. Razvoj samopouzdanja kod djece.....	16
3. Vrste samopouzdanja	18
3.1. Unutarnje samopouzdanje.....	18
3.2. Vanjsko samopouzdanje.....	20
3.3. Visoko samopouzdanje.....	20
3.4. Nisko samopouzdanje.....	21
4. Uloga samopouzdanja u socijalnom razvoju	23
4.1. Pojam socijalnog razvoja.....	24
4.2. Čimbenici socijalnog razvoja.....	25
4.2.1. Pojedinci (otac, majka, braće i sestre).....	26
4.2.2. Vršnjačke grupe.....	26
4.2.3. Organizacije (vrtići, škole).....	27
4.2.4. Zajednica kao temelj socijalnog razvoja.....	30
4.2.5. Mediji.....	31
II. dio	
5. Praktični dio Promatranje socijalnih vještina kod djece.....	33
6.ZAKLJUČAK	49
7.LITERATURA	50
SAŽETAK	52

UVOD

Temelji socijalnog funkcioniranja u društvu razvijaju se u najranijoj dobi te se to razdoblje smatra najbolje vrijeme za pomoć djeci u njihovom socijalnom razvoju od strane njihovih roditelja. Kada djeca počnu provoditi sve više vremena u većim grupama, roditeljima se daje mogućnost da pridonose procesima izgradnje čvrstih temelja socijalnog učenja djece. Jedna od temeljnih socijalnih vještina koju posjeduje čovjek je samopouzdanje.

Samopouzdanje je središnja osobina koja nije urođena već se razvija postupno od djetinjstva pa sve do starije dobi. Naš doživljaj sebe mijenja se cijelo vrijeme djetinjstva. Malo osoba ima veliko samopouzdanje, dok ga mnogi imaju premalo i zato žele više sigurnosti u sebe. S razvojem novih društvenih, ali i političkih kretanja je povezano novo poimanje čovjeka. Sve prisutnije postaju tendencije takvog društvenog organiziranja koje će čovjeku omogućiti njegova individualna prava i slobode kao i njegovo puno samoostvarenje. U središtu pozornosti sve češće stavljaju se mogućnosti na koje osoba prima informacije, kako ih procesira i pohranjuje te kako ih organizira i transformira u svoj unutarnji subjektivni doživljaj svijeta poput motivacije, samopouzdanja i drugo. U psihologiji ličnosti ponovo je porastao interes za pitanja kako osoba doživljava i vrednuje sebe pa je jedan pojam istican po svojoj relevantnosti u današnje vrijeme sve temeljitije proučavan. Riječ je o pojmu o sebi odnosno samopouzdanje.

U prvom djelu rada posvetiti ću se definiranju samopouzdanja, razvoju, elementima i vrstama, ulozi samopouzdanja u socijalnom razvoju te proučavanju socijalnih vještina djece.

U drugom djelu prikazuje se evidencijski list socijalnih vještina djece u vrtiću koji uključuje promatranje djece u zadanim aktivnostima (igrama).

Cilj ovog rada je utvrđivanje djetetove motivacije, svijesti o sebi i drugima, samokontrole i samopouzdanja.

1. POJAM SAMOPOUZDANJA

Tko sam ja? Što mislim o sebi? Mogu li uspostaviti kontrolu nad svojim životom? Odgovori na ova pitanja mogu pomoći da bolje razumijemo sebe. Pojam o sebi je ukorijenjen u sustav međusobno povezanih procesa koji na njega utječu i drugih koji su pod njegovim utjecajem. Sustav pojma o sebi sadrži tri dijela. Prvi dio je znanje o sebi, drugi je samovrednovanje, a treći je samoregulacija. Time pojam o sebi ili self – koncept obuhvaća samopoimanje – sliku o sebi ili samstvo odnosno samopouzdanje (Grgin-Lacković, 1994).

U psihologiji postoji više definicija samopouzdanja. Samopouzdanje je osjećaj ili vjerovanje u vlastite sposobnosti. Samopouzdanje možemo definirati kao vjerovanje u vlastite sposobnosti kako bi se ostvarila odgovarajuća vještina i znanje, kako fizički tako i psihički radi ostvarenja svog individualnog potencijala gdje se koncept samopouzdanja odnosi na sigurnost u vlastite sposobnosti, moć i slično što se ponekad pokazuje vrlo široko. Ono je uvjerenje da smo sposobni razmišljati, učiti, birati, donositi odluke, svladavati izazove i promjene. Samopouzdanje je dio slike o sebi i odnosi se na procjenu vlastitih sposobnosti za obavljanje različitih zadataka ili oblika ponašanja (Grgin-Lacković, 1994).

Samopouzdanje se označava kao psihološki konstrukt koji bi se mogao definirati kao fenomenološka organizacija iskustva individue i ideja o njoj samoj u svim aspektima njezina života. Smatralo se da pojam o sebi ima dva aspekta . Jedan aspekt se određuje kao JA i smatra se znalцем dok drugi se određuje kao MENE i smatra ga se objektom znanja (Grgin-Lacković, 1994).

Početak 20. stoljeća pojam o sebi pojavio se u sociologiji. U izgrađivanju samopouzdanja nisu jednako važne sve osobe s kojima pojedinac ostvaruje svoje različite tipove odnosa već samo neke osobe, takozvani "značajni ljudi". Najznačajnija osoba se smatra majka, iza nje se nalaze otac, braća, učitelji i prijatelji. To su osobe koje imaju karakteristike topline, brižljivosti, pokazivanje interesa za djecu, ohrabruju i podržavaju te razumno kontroliraju. S nekim od tih značajnih osoba mladi ostvaruju asimetričnu, a s nekima simetričnu interakciju. Obje te vrste interakcije važne su za razvoj vrednovanja i procjenu samopouzdanja djece i mladih

te za generalno samopouzdanje. Stoga za razvoj samopouzdanja su najvažnije interakcija u obitelji i u vršnjačkim grupama, primjerice vrtić, škola, sportske organizacije.

Za razvoj samopouzdanja najvažnija je interakcija u obitelji koja započinje vrlo rano prije nego što većina djece počne družiti s vršnjacima. Tada djeca imaju različiti osjećaj sigurnosti u odnosu s osobom koja se brine za njih. Ona djeca koja su stekla osjećaj sigurnosti postižu bolje rezultate pri stjecanju samopouzdanja kao važne socijalne komponente i društvene omiljenosti. Time roditelji utječu na odnos koji će djeca i mladi imati s vršnjacima. Ubuduće roditeljski postupci će imati utjecaj na učestalost i prirodu interakcije s vršnjacima. I konačno, roditeljske odgojne metode mogu pomoći pri stjecanju socijalnih vještina potrebnih za uspjeh u vršnjačkoj skupini.

U kasnijim uzrastima odnosima s vršnjacima postaju još značajniji. Promjene asimetričnih u simetrične interakcije nastaju kao posljedica sveukupnog razvoja u adolescenciji. Porast kognitivnog kapaciteta i diferencijacija socijalnih uloga dovode do uspostavljanja novih socijalnih odnosa. Neke uloge će inicirati nove asimetrične interakcije koje će utjecati na razvoj samopouzdanja (Grgin-Lacković, 1994).

S porastom životne dobi povećava se vrijeme što ga djeca provode u interakcijama s vršnjacima. Te se interakcije odvijaju u formalnim i neformalnim dječjim grupama u kojima djeca zauzimaju određeni socijalni status. Dječji status u grupi zavisi od mnogih čimbenika, na primjer, školski uspjeh, prijateljstvo te vanjski tjelesni izgled. Zadovoljenje ovih težnji donosi djeci ugodan osjećaj samopouzdanja, vrijednosti i adekvatnosti. S obzirom na relativnu stabilnost sociometrijskog statuta u vremenu pri čemu negativni statusi pokazuju veću stabilnost, nezadovoljenje težnji djece da budu prihvaćena i da imaju pozitivni socijalni status u grupi vršnjaka mogao dovesti do trajnog osjećaja nekompetentnosti, manje vrijednosti i neadekvatnosti odnosno do niskog samopouzdanja. Ona djeca koja zauzimaju status popularnog u grupi će imati više samopouzdanja dok djeca negativnog statusa će imati niže samopouzdanja. Značajno niže samopouzdanje odbačenih bez obzira na uzorke zbog kojih neka djeca imaju takav status u grupi može se objasniti nemogućnošću uspostavljanja bliskih odnosa s članovima grupe u kojoj se svakodnevno boravi. U razvoju samopouzdanja mladih naglašenu funkciju ima prijateljstvo. Specifičnost prijateljskog odnosa je upravo u tome što takav odnos u najvećoj mjeri omogućuje zadovoljenje potrebe osoba da budu jedinstvena i vrijedna. To je odnos koji

ohrabruje pozitivnu samoevaluaciju i sprječava ugrožavanje samopouzdanja. Kontekst direktnog utjecaja rezultira akcijama s različitim ishodom pa onda ishod utječe na samoevaluaciju kompetentnosti djece i mladih. U prijateljskom odnosu zbog uzajamnog poštovanja koje je značajna dimenzija prijateljstva čovjek se trudi postići konsenzus razmjenom ideja i osjećaja kroz diskusiju i evaluaciju. Na taj način kriterij za evaluaciju dolazi do osoba u interakciji. Tako se ne samo razumijevaju i evaluiraju stvari i ideje iz okolnog svijeta već i poimanje samopouzdanja (Grgin-Lacković, 1994).

1.1. Elementi samopouzdanja

Samopouzdanje ili pojam o sebi u velikoj mjeri utječe na naš život. Ono određuje koje ćemo događaje u našem životu smatrati važnim, što ćemo poduzimati, koje ćemo ciljeve pokušati dostići, hoćemo li biti zadovoljni onim što smo učinili, koji će događaji za nas biti stresni i kako ćemo reagirati na njih. Važna funkcija samopouzdanja je davanje realnog osjećaja samopoštovanja. Mora nam omogućiti da vidimo sve svoje dobre osobine i da se osjećamo dobro kada mislimo o sebi. Time se možemo u velikoj mjeri loše odraziti na naš život.

Samopouzdanje ima tri bitna elementa:

1. znanje o sebi,
2. očekivanja o sebi,
3. vrednovanje sebe.

Znanje o sebi ili svijest o sebi je dio pojma o sebi koji se odnosi na što djeca znaju o samima sebi. Ono se jednakomjerno razvija tijekom djetinjstva i isprepleteno je s razvojem drugih kognitivnih i socijalizacijskih procesa. Ono je nužno da bismo promijenili kod sebe ono što nije dobro. Oni koji mogu istraživati, ispitivati i otkrivati svoje ja obično su bolje prilagođeni. Ako nismo svjesni zbog čega smo u nečemu uspješni ili neuspješni, zašto smo pobijedili ili izgubili i slično i ako ne vidimo kakvi smo ne možemo se niti početi mijenjati. Stoga je važno vidjeti sebe onakvim kakvim jesmo, a ne kakvim bismo htjeli biti. Jer možemo promijeniti samo ono što jesmo, a ne ono što bismo htjeli biti. Zajedno sa znanjem o sebi kao da ono postoji odvojeno od stvari oko njih dolazi do razumijevanja osobnog djelovanja kao subjekta ili uzroka

događaja koji se javljaju u njihovu svijetu. Ono prerasta u motivaciju za vještinom radi postizanja nekog cilja.

U isti tren osim ideje o onom što jesmo, imamo sliku i o onomu što bismo mogli biti, dakle imamo očekivanja od samog sebe (Rijavec i Miljković, 2001).

Očekivanja od sebe mogu se pojaviti u obliku idealnog i očekivanog ja. Idealno ja se odnosi na osobine koja bi osoba htjela imati, a to su njezine nade i želje. Očekivano ja se odnosi na osobine za koje osoba ili ljudi oko nje smatraju da ih treba imati. To su dužnosti, obveze i odgovornosti. Osoba ima problema ako se ovi različiti aspekti njezinog ja međusobno ne slažu. Ako je velika razlika između stvarnog i očekivanog ja osoba se boji, tjeskobna je i ima osjećaj krivnje. Čini joj se da se nije uspjela ponašati se dobro, odgovorno i u skladu sa svojim dužnostima. Prema tome razlika između stvarnog i idealnog ja je tuga, razočarenje i sram, dok između stvarnog i očekivanog ja je strah, tjeskoba u krivnja. Čini joj se da nije uspjela ponašati se odgovorno, u skladu sa svojim dužnostima. Može misliti kako je drugi ljudi zbog toga optužuju i kažnjavaju (Rijavec i Miljković, 2001).

Treći element samopouzdanja je vrednovanje sebe u pozitivnim i negativnim terminima. Svakodnevno procjenjujemo ono što jesmo i kakvi jesmo s onime što bismo željeli mogli ili trebali biti. Ako su procjene uglavnom negativne naše samopoštovanje biti će nisko, tako i obrnuto, ako su procjene uglavnom pozitivne naše samopouzdanje bit će visoko (Rijavec i Miljković, 2001).

2. SAMOPOUZDANJE KAO ELEMENT SOCIJALNE KOMPETENCIJE

U našim životima malo je toga važnog što ne uključuje interakciju s drugim ljudima poput obiteljskog života, posla i slično. Odnosi s drugima predstavljaju važne izvore zadovoljavanja naših potreba za društvom te nesposobnost da se stupa u odnose s drugima i da ih se održava tijekom cijelog života. Pojedinci mogu stvoriti svoje mogućnosti jedino unutar zajednice. U svakoj zajednici suživot zahtijeva poznavanje i razumijevanje njezinih normi, pravila i vrijednosti te vladanje umijećima nužnima za djelotvornu interakciju unutar te zajednice. Procesi učenja uključeni u to vladanje počinju s rođenjem i moraju prilično uznapredovati u ranom djetinjstvu. Na temelju postojeće spoznaje o prirodi i važnosti socijalnog razvoja čovjeka razvijaju se socijalne kompetencije poput popularnosti, prijateljstva, samopouzdanja i slično (Katz i McClellan, 1999).

Samopouzdanje je presudno za razvoj osobnosti čovjeka. Prvenstveno, samopouzdanje se razvija u obitelji. Razina samopouzdanja obitelji utječe na samopouzdanje čovjeka kao pojedinca. Jedan od uzroka nesigurnosti u čovjeka su međusobni odnosi članova obitelji. U ranijoj dobi, kada su ugroženi bliski odnosi članova obitelji, sigurnost je ozbiljno ugrožena. Stoga na odgoj utječe odnos roditelja kao i njihova sposobnost da se razvije samopouzdanje. Roditelji su prvi odgovornosti i trebali bi se educirati kako razviti samopouzdanje kod djeteta. Roditelji moraju znati kako upravljati ponašanjem te moraju razumjeti prirodu i razloge problematičnog ponašanja kao i učinkovito reagirati (Humpreys, 2003).

Samopouzdanje čovjeka dovodi do njegove sposobnosti razmišljanja, učenja, donošenja odluka i rješavanja problema koji se pojave na njegovom životnom putu. Čovjek također ima pravo biti sretan te zaslužuje postignuće, uspjeh i ljubav.

Samopouzdanje se zapravo odnosi na vjerovanje da smo sposobni izvesti određene postupke koji će dovesti do željenih ishoda. Ova ponašanja ne možemo predvidjeti na temelju općeg osjećaja ponašanja i kontrole nego na temelju toga vjeruje li osoba da može izvesti specifična ponašanja o kojima se radi (Miljković i Rijavec, 2004).

Samopouzdanje na dva načina povećava vjerojatnost da će ljudi pokazivati zdravija ponašanja. Prvo, povećava ustrajnost i trud pojedinaca pri obavljanju zadataka. Ljudi s niskim samopouzdanjem obično lako odustaju dok ljudi s visokim samopouzdanjem sebi postavljaju više ciljeve više se trude i češće ustraju kada se

suoče s neuspjehom čime povećavaju vjerojatnost uspjeha. Drugo, samopouzdanje utječe na to kako naše tijelo reagira dok nastojimo ostvariti željeni cilj (Aronson, 2005).

2.1. Razvoj samopouzdanja

Poseban oblik razvoja razumijevanja svijeta oko sebe je socio – spoznajni razvoj. Tu djeca postaju zainteresirana ne samo za prirodnu i tehničku okolinu koja ga okružuje već i za ljude oko sebe. I u tom području dječja spoznaja se razvija od konkretnog prema apstraktnom od opažanja vlastitog i tuđeg ponašanja pa sve do razumijevanja svojih i tuđih unutarnjih želja, osjećaja, misli, namjera i sposobnosti.

Samopouzdanje se razvija postepeno tijekom godina, počevši u djetinjstvu, ubrzano rastući u adolescenciji i završavajući u staroj dobi. Pojam o sebi je osnova za razumijevanje i ona čini odgovor na pitanje „Tko sam ja?“ (Larsen i Buss, 2008).

Djetetovo znanje o sebi napreduje tijekom djetinjstva. Perceptivni procesi koji uključuju neonatalno oponašanje i ranu percepciju prostora igraju važnu ulogu u ranom razvoju pojma o sebi. Tijekom druge polovice prve godine djeca počinju pokazivati svijest o mogućnostima osobnog djelovanja manipulirajući igračkama i drugim predmetima u svojoj okolini. Ova svijest o mogućnostima osobnog djelovanja prerasta u motivaciju za vještinom pri čemu djeca počinju sudjelovati u različitim aktivnostima (Larsen i Buss, 2008).

Pojam o sebi odnosno svijest o svojem postojanju se razvija postepeno odvajanjem djece od okoline. Djeca nisu svjesna svoga posebnog postojanja u okolini nego se osjećaju glavnim dijelom okoline i sve oko sebe percipiraju egocentrično kao svoj produžetak. Ipak već vrlo rano od četvrtog mjeseca postoje znakovi da djeca koriste sebe kao uporište pri pretraživanju okoline. No djeca nemaju jasan doživljaj sebe kao posebnog bića različitog od okoline. Budući da okolina pojačano utječe na njegovo ponašanje ono pokušava asimilirati nova iskustva pomoću već postojećih senzomotoričkih shema koje mu stoje na raspolaganju to jest pokušava pomoću radnji koje mu se čine adaptivno-učinkovitima (guranje, udaranje) produžiti trajanje događaja. Sve do 15. mjeseca starosti djeca ne prepoznaju svoj odraz u zrcalu, a oko 18. mjeseca djeca se počinju drugačije odnositi prema svom ponašanju i ponašanju druge djece. Nakon toga započinju označavati sebe u trećem licu ili svojim imenom imitirajući odnos okoline prema sebi kao objektu (Bugge, 2002).

Djeci treba vremena da počnu prepoznavati sebe u grupi, a prepoznaju se najčešće s dvije godine života. U toj dobi djeca počinju shvaćati da drugi ljudi imaju od njih neka očekivanja. Ona očitito razvijaju doživljaj sebe u odnosu na standarde. Uspostavljanje jasnog pojma sebe znatno mijenja djetetovo ponašanje. Uspostavljen pojam o sebi omogućuje nastanak mnogih emocionalnih i socijalnih vještina kao što su empatija, pomaganje drugima i igre oponašanja. Istodobno s razvijanjem pojma o sebi djeca postaju svjesna svoje različitosti. Među prvim aspektima "sebe" koje djeca nauče prepoznati i povezati sa sobom su spol i dob. Spolni identitet se obično pojavljuje oko druge i treće godine života kada djeca razvijaju sposobnost svrstavanja sebe u muška i ženska bića kako bi se usporedili s drugom djecom. Te razlike se očituju u dječjim aktivnostima. Odrastanjem uviđaju da spolne uloge određuju društvo što utječe na njihovo ponašanje. Dječaci se drže jednih aktivnosti dok djevojčice eksperimentiraju širim rasponom mogućih aktivnosti (Vasta, Haith i Miller, 1998).

Počevši od pete odnosno šeste godine, nadalje od školske dobi djeca sve više počinju uspoređivati svoje vještine i sposobnosti s drugom djecom radi razvijanja pojma o sebi. To se naziva socijalno uspoređivanje. Socijalno uspoređivanje ili komparacija je usporedba vlastitih sposobnosti sa sposobnostima drugih osoba u što se mnogi ljudi u različitoj mjeri upuštaju do kraja svojeg života. Do drugog razreda dječja spontana samovrednovanja postaju pozitivno vezana s brojem socijalnih kompetencija koje čine djeca koja imaju lošije mišljenje o vlastitoj kompetenciji rada i socijalnih usporedbi. No, kako djeca napreduju prema višim razredima škole njihova socijalna komparacija izrazitije uključuje školsko postignuće i ona počinju koristiti usporedbe da bi vrednovala vlastitu kompetenciju u odnosu na drugu djecu. Prema tome socijalna komparacija može utjecati na dječju sliku o sebi dajući im podatak o tome kakav je njihov uradak u odnosu na uradak druge djece. No dječja slika o sebi može utjecati na njihovu spremnost da se upuste u socijalnu komparaciju ovisno o tome koliko će taj podatak biti ugodan ili neugodan. U ovom razdoblju samopouzdanje se i dalje diferencira i postaje hijerarhijski organizirano i snižava se radi dječje prosudbe o sebi usklađujući se s povratnim informacijama iz okoline. Postignuće svoga uspjeha djeca pripisuju dobrim sposobnostima dok neuspjehe nedovoljnom trudu. Ona djeca koja dobiju negativne povratne informacije o svojim sposobnostima razvijaju naučenu bespomoćnost i svoje uspjehe pripisuju vanjskim čimbenicima poput sreće, a neuspjehe slabim sposobnostima (Larsen i Buss, 2008).

2.2. Razvoj samopouzdanja kod djece

U trenutku rođenja ljudsko biće ne posjeduje svijest o sebi niti o svijetu koji ga okružuje. U prvim danima beba pretežno spava dok u budnom stanju reagira nizom urođenih refleksa koji su sasvim nedostatni jer su nefleksibilni. Krajem prvog mjeseca života taj urođen repertoar reagiranja postaje sve fleksibilniji te omogućuje početak spoznaje. Tako se već između trećeg i petog tjedna života javlja sposobnost dojenčeta za razlikovanje poznatog od nepoznatog lica. Moglo bi se reći da se počeci javljanja svijesti o sebi kao posebnom tijelu vezuju uz vrijeme kada dijete počinje uviđati razlike između svoga tijela i objekata. Od četvrtog mjeseca postoje znakovi da dijete koristi sebe kao uporište pri pretraživanju okoline no nema jasan doživljaj sebe kao posebnog bića. Od 18 mjeseca dijete se počinje drukčije odnositi prema ponašanjima okoline te nakon toga započinje označavati sebe u trećem licu ili svojim imenom (Starc i suradnici, 2004).

Samoprepoznavanje se javlja tek onda kada djeca općenito shvaćaju da su objekti u okolnom svijetu stalni. Nakon druge godine života se intenzivnije razvija mogućnost verbalnog komuniciranja. Oko treće odnosno četvrte godine života djece smatraju da "ja" posjeduju i životinje i biljke. U to vrijeme djeca sebe razlikuju od drugih po tjelesnim znacima ili materijalnim dobrima koje posjeduju. U četvrtoj godini života započinje razvoj samopouzdanja kao unutarnjeg psihološkog konstrukta koji nije vidljiv drugima. Pri tome djetetu pomaže njegov govorni razvoj. Rast i razvoj rječnika omogućuje djetetu imenovati svoje osjećaje, želje, stanja i iznošenje svojih ideja. Pomoću tih riječi se izgrađuje pojam o sebi koristeći razne atribute. Ako okolina ohrabruje takvu verbalizaciju i poučava dijete preciznom izražavanju omogućuje mu da, između ostalog i sve uspješnije definira sebe.

Prosudbe o sebi su dosta nerealne jer su mala djeca sklona pretjerivanju i hvalisanju. Realističko rasuđivanje u ovoj dobi je nedostupno jer nisu još sposobna koristiti informacije iz procesa socijalnog uspoređivanja. Jednom riječju njihova percepcija vlastitih kompetentnosti u priličnoj je mjeri egocentrična. Zbog nedovoljne realističnosti i kritičnosti u ranom djetinjstvu djeca nisu sposobna razlikovati svoje kompetentnosti prema značenju što ga pojedina domena kompetencije za njih ima. Pored toga mlađa djeca nemaju ni izgrađen pojam o ispravnosti sebe kao osobe. Sposobnost za konstruiranje koncepta samopouzdanja se razvija postupno.

U osnovnoškolskoj dobi (od šest do jedanaest godina) samoopisi djece se razlikuju značajno od onih u predškolskoj dobi. Osnovnoškolska djeca u samoopise uvode termine koji opisuju njihove tjelesne, socijalne i intelektualne kompetentnosti. Djeca počinju u toj dobi logički organizirati atribute kojima opisuju sebe, a trajna praćenja pokazuju da su ti opisi stabilni u vremenu. U odnosu na raniji period razvoja samopouzdanja gubi se zbunjenost i nestabilnost opisa. Postaje im vrlo važno što o njima misle drugi posebice njihovi vršnjaci te su posebno osjetljivi na svoj položaj u grupi. Pored navedenih domena kompetentnosti oko osme godine se pojavljuje i koncept emocija. Zanimljivo je da se tek u ovoj dobi počinje diferencirati emocionalno "ja" iako su emocije mnogo intenzivnije u predškolskoj dobi. Također se počinju pojavljivati i negativni atributi u dječjim samoopisima što bi moglo značiti i početak razlikovanja realnog ja od idealnog ja.

U razvoju samopouzdanja opisani napredak je potaknut proširenjem socijalnih kontakata i činjenicom školovanja jer djeca počinju sve uspješnije logično misliti, omogućuje im se sve točnije opažanje i suđenje o okolnom svijetu pa i o samima sebe.

2.3. Izgradnja samopouzdanja u djece

Samopouzdanje stječemo u djetinjstvu i nadograđujemo kroz život. Ako nismo dobili dovoljno pozitivnih povratnih informacija u djetinjstvu od naših skrbnika i okoline, možemo ga izgraditi u odrasloj dobi. Najvažniji korak u procesu promjene je donošenje odluke da ćemo promijeniti ono što nas ne zadovoljava. Moramo biti svjesni da smo nezadovoljni te moramo osvijestiti da sami sebe sprječavamo u napretku. U procesu promjene često nas sputava strah. Poznato okruženje daje nam lažan osjećaj sigurnosti i mogućnosti kontrole nad životom te strah od promjene koji tjera ljude da ostanu u negativnosti i patnji. Da bismo stekli više samopouzdanja moramo upoznati sebe u cijelosti i prihvatiti sve ono što nam se kod nas ne sviđa te sve što ne možemo promijeniti iz prošlosti. Moramo dopustiti sebi neuspjeh. Umjesto oštrog samokritiziranja trebamo se zapitati: „Što sam iz ovog naučio/la?“ i „Što ću drugi put napraviti drugačije?“. Kako bi uspješno izgradili samopouzdanje važno je brinuti se za svoje potrebe. Također, trebamo razvijati bliskost s drugim ljudima i od njih tražimo podršku.

2.4. Povećanje samopouzdanja u djece

Pružiti djetetu mogućnost da se razvije u samopouzdanog čovjeka najvrednije je što roditelj može učiniti za svoje dijete, ali u isto vrijeme i najteže. Svaki će roditelj poželjeti da mu dijete izraste u sretnog čovjeka sposobnog nositi se sa životnim problemima, sposobnog primiti i uzvratiti ljubav, ali će isto tako velik broj njih svojim svakodnevnim postupcima tu mogućnost potkopavati. Na taj način kad dijete odraste za rupe u svom samopouzdanju moći će zahvaliti upravo svojim roditeljima. Samopouzdanje djeteta uvelike ovisi o tome što mu se govori i kako se s njim postupa (Rijavec, 2014).

Za razvijanje samopouzdanja djeteta važno je sljedeće:

- *Učite dijete pozitivnom govoru:*

Istraživanja su pokazala da se uglavnom osjećamo onako kako se ponašamo i onako kako govorimo. Što više dijete spominje dobre stvari o samome sebi, to će više biti uvjeren u ono što govori. Zato, potičite dijete da govori pozitivno o sebi i drugima: „Mislim da mogu riješiti ovaj problem ako se potrudim.“

- *Ne kritizirajte:*

U ljutnji, koju je izazvalo djetetovo ponašanje, neki roditelji izgovaraju kritike na njegov račun. Zbog njih se ono osjeća nevoljeno i povrijeđeno. „Smotan si. Ništa ne možeš učiniti kako treba. Zločest/zločesta si“. Roditelji se prema svojoj djeci trebaju ponašati na isti način kako žele da to čine osobe koje su djetetu nepoznate. Nikada ne kritizirajte dijete (Ti si loš dječak/djevojčica), već njegovo ponašanje (To što činiš je loše)

- *Pohvaljujte dijete kada:*

- uspješno završi neki zadatak ili obvezu (na primjer: dobro si pokosio travu, odlično si spremio sobu)
- pokazalo da ima talenta (na primjer: bravo, jako si lijepo nacrtao ovaj crtež, odlično si otpjevao ovu pjesmu)
- iskazalo svoje dobre osobine (na primjer: sviđa mi se kada priznaš da si pogriješio/la čak i onda kada ti je to teško, sviđa mi se što si pomogao/la susjedu prenijeti drva u kuću)
- samostalno pokaže interes za neke neobvezne aktivnosti (pomoć roditeljima u čišćenju kuće, čuvanje mlađeg brata ili sestre, otići u trgovinu)

- *Učite dijete da si postavlja i ostvaruje ciljeve:*

Vrlo je važno da su ciljevi realni s obzirom na djetetovu dob i sposobnosti. Ciljevi koji su djetetu neostvarivi vode ga k razočarenju i osjećaju bespomoćnosti. Za ostvarenje ciljeva potrebno je odraditi male ciljeve-korake čije će ostvarenje dijete dovesti do konačnog cilja.

- *Pomozite djetetu da nauči donositi odluke i rješavati probleme:*

Već djeca od 3 – 4 godine počinju samostalno donositi odluke, na primjer: koje će boje čarape obuti, koji će sok piti, koje će voće pojesti. Odrastanjem djeca postaju spremna za donošenje sve važnijih odluka i na to ih treba pripremiti. Samostalno donošenje odluka i rješavanje problema prilika je za dijete da preuzme i odgovornost za svoje postupke i za svoje ponašanje. Jedino na taj način mogu naučiti da svi ponekad griješimo u svojim odlukama i da se greške mogu ispraviti.

- *Recite djetetu što vam se kod njega sviđa, što je učinilo dobro i da ga volite:*

Roditelji su često skloni djeci ukazivati samo na pogreške. Neka djeca nisu sigurna da ih roditelji vole samo zato što im to nikada ili dovoljno često nisu rekli. Reći djetetu da ga volimo, čak i kad je pogriješilo, ne mora značiti da prihvaćamo i njegovo pogrešno ponašanje. Zagrljaj, osmijeh, pogled odobravanja i nježan dodir također su snažni izrazi ljubavi. Osjećaj da je voljeno, da je svojim roditeljima posebno, da ga roditelji prihvaćaju sa svim manama i vrlinama snažno utječe na razvoj samopouzdanja i povećanje samopoštovanja (OŠ. A. Cesarac, 2013).

3. VRSTE SAMOPOUZDANJA

Samopouzdanje kao jedno od glavnih sastavnica samopoimanja, definira se kao svijest o vlastitoj vrijednosti. Čovjek koji je samopouzdan može samostalno razmišljati i donositi odluke, rješavati probleme. Takav čovjek vjeruje u sebe i svoje mogućnosti. Razlikujemo dvije vrste samopouzdanja: unutarnje i vanjsko (Miljković i Rijavec, 2001).

3.1. Unutarnje samopouzdanje

Unutarnje samopouzdanje (koje se još naziva i samopoštovanje) odnosi se na osjećaj i uvjerenja da vrijedimo već samim time što postojimo. Visok osjećaj samopoštovanja prepoznaje se po zadovoljstvu samim sobom i po smirenosti u odnosu na samoga sebe. Ovakav čovjek voli sebe, dobro poznaje samoga sebe, ima jasne ciljeve u životu i optimističan je (Turčinhodžić, 2011).

Samopoštovanje ili unutarnje samopouzdanje je pozitivna ili negativna slika o sebi. To je način kojim vrednujemo ono što činimo, ono što jesmo i rezultate koje postizemo. Odnosi se na osjećaj vlastite vrijednosti neke osobe, samim time što ona (ta osoba) postoji. Samopoštovanje je osnova mentalnog zdravlja, ustrajnosti nakon neuspjeha te općenito, pozitivna društvena vrijednost. Ono je i emocionalna komponenta pojma o sebi te se sastoji od dva dijela: osjećaja vlastite vrijednosti i samopouzdanja. Ono je subjektivna kategorija odnosno naša osobna procjena sebe, koja ne mora uvijek imati veze s objektivnim kriterijima (Kuzijev i Topolovčan, 2013).

Većina ljudi se prije ili kasnije zapita „Kakva sam ja osoba?“. Kad god nešto napravimo, svaku odluku koju donesemo zapitamo se jesmo li dobro postupili ili ne. Vrednujemo svoje postupke iz dana u dan i na osnovu tih vrednovanja stvaramo sliku o sebi. Samopoštovanje utječe na to kako ćemo se ponašati, kako ćemo reagirati na ponašanje drugih ljudi, odabrati životne vrijednosti i suočavati se sa životnim izazovima. Samopoštovanje se odnosi na sve doživljaje koje imamo o sebi i svom identitetu, to je način na koji se vidimo i kakvima se vidimo, odnosno koliko se cijenimo. Očekivanja od samih sebe vrlo su bitna za samopoštovanje. Ako imamo visoka očekivanja onda smo i zbog malih odstupanja nesretni i nezadovoljni. Samopoštovanje, osim iz naših vlastitih procjena, proizlazi i iz toga što drugi govore i

kako se odnose prema nama. Najveći utjecaj na nas imaju reakcije ljudi koji su nam važni i koje volimo (Kuzijev i Topolovčan, 2013).

Visoko samopoštovanje vrlo važnim aspektom pojma o sebi o kojem u velikoj mjeri ovisi naše mentalno zdravlje i prilagodljivost. Ne znači da osobe, koje imaju visoko samopoštovanje, o sebi misle kako su savršene nego su svjesne svojih nedostataka i nastoje ih promijeniti. One su orijentirane na uspjeh i znaju da vrijede samim time što postoje. Osobe s visokim samopoštovanjem su ambicioznije to jest žele i nadaju se u životu postići više na emocionalnom, intelektualnom, stvaralačkom i duhovnom polju. Što je osoba višeg samopoštovanja, to je u komunikaciji s drugim ljudima otvorenija, iskrenija i uspješnija. Drugi ljudi pozitivno reaguju na ovakvu komunikaciju, što podiže samopoštovanje osobe. Ljudi visokog samopoštovanja skloni su se, prema drugim ljudima odnositi s poštovanjem, dobrim namjerama i pravednošću. Osjećaj poštovanja prema sebi je temelj poštivanja drugih ljudi. Oni ne misle da ih drugi ugrožavaju niti unaprijed očekuju kako će ih odbaciti, prevariti, poniziti ili izdati. Razvijen osjećaj osobne vrijednosti značajno je povezan s velikodušnošću, suradnjom i pomaganjem (Kuzijev i Topolovčan, 2013).

Nisko samopoštovanje je povezano s manjkom samopouzdanja i osjećajem manje vrijednosti. Loše samopoštovanje pridonosi nastajanju problema, a onda problemi s druge strane samo još više narušavaju samopoštovanje. Osobe s niskim samopoštovanjem vole sigurnost i poznate situacije, izbjegavaju zahtjevne ciljeve i na taj način održavaju nisko samopoštovanje. U komunikaciji nisu direktne, ne žele otvoreno reći što misle i osjećaju jer su nesigurne u svoje misli i osjećaje i boje se reakcije drugih. Takve osobe teško podnose neuspjeh. Svaki puta kad ne ostvare cilj, za njih je to još jedan dokaz da su bezvrijedni i neuspješni. Ostale razloge neuspjeha obično ni ne razmatraju (Miljković i Rijavec, 2001).

3.2. Vanjsko samopouzdanje

Vanjsko samopouzdanje odnosi se na sposobnosti i vidljive stvari koje osoba radi i kroz koje se može vidjeti vlastita osobnost i postignuća. Vještina označava općenito naučen ili stečen dio ponašanja. Vještina je mogućnost pojedinca za brzo i točno izvođenje niza sustavno organiziranih operacija ili sklopova operacija za lakše i uspješnije obavljanje nekog zadatka. Ono označava skup primjene znanja i upotrebe unaprijed poznatih načina rada u izvršenju zadataka i rješavanju problema, a odnosi se na spoznajne, psihomotoričke i socijalne vještine. Spoznajne vještine označavaju skup stečenih logičkih i kreativnih razmišljanja dok psihomotoričke vještine označavaju stečenu fizičku spretnost te upotrebu poznatih metoda, instrumenata, alata i materijala. U okviru psihomotoričke vještine razlikujemo motoričku komponentu i verbalno-simboličke vještine. Stjecanje vještina ne ovisi isključivo o darovitosti, nego i od vježbe već ranije naučenog i naučenih vještina: znanja, iskustva, zrelosti, kompetencije, drugih unutrašnjih preduvjeta kao što su motivacija i volja. Stjecanje nove vještine zahtjeva određene prethodne sposobnosti i/ili vještine. Ako netko ima posebnu ili natprosječnu sposobnost za savladavanje neke vještine, govori se o talentu ili darovitosti. S druge strane, korištenje vještina ima središnju ulogu u socijalizaciji pojedinca. Vještine pomažu u pronalaženju i izgradnji mjesta u društvu. Nedostatak određenih vještina može dovesti do ogromnih problema u socijalizaciji. Vještine su odlučujuće pri dodjeli društvene uloge i statusa neke osobe (Kuzijev i Topolovčan, 2013).

3.3. Visoko samopouzdanje

Visoko samopouzdanje smatra se vrlo važnim aspektom pojma o sebi o kojem u velikoj mjeri ovisi naše mentalno zdravlje i prilagodljivost. Ne znači da osobe, koje imaju visoko samopouzdanje o sebi misle kako su savršene nego su svjesne svojih nedostataka i nastoje ih promijeniti. One su orijentirane na uspjeh i znaju da vrijede samim time što postoje. Osobe visokog samopouzdanja traže izazove i nova iskustva te postavljaju sami sebi zahtjevne ciljeve. Postizanje tih ciljeva djeluje tako da njihovo samopouzdanje postaje još veće. Osobe s visokim samopouzdanjem su

ambicioznije odnosno žele i nadaju se u životu postići više na emocionalnom, intelektualnom, stvaralačkom i duhovnom polju (Kuzijev i Topolovčan, 2013).

Visoko samopouzdanje imat će djeca čiji roditelji pokazuju realističnija (ni previsoka ni preniska) očekivanja, prihvaćaju dijete s toplinom i daju mu osjećaj da je vrijedno i sposobno ljudsko biće. Povjerenje u vlastite sposobnosti povećat će djetetovu želju da započne neku aktivnost te će biti bolje i radije prihvaćeno kod vršnjaka (Starc i suradnici, 2004).

Osobe s visokim samopoštovanjem su ambicioznije tj. žele i nadaju se u životu postići više na emocionalnom, intelektualnom, stvaralačkom i duhovnom polju. Što je osoba višeg samopoštovanja, to je u komunikaciji s drugim ljudima otvorenija, iskrenija i uspješnija. Drugi ljudi pozitivno reaguju na ovakvu komunikaciju, što podiže samopoštovanje osobe. Ljudi visokog samopoštovanja skloni su se, prema drugim ljudima odnositi s poštovanjem, dobrim namjerama i pravednošću. Osjećaj poštovanja prema sebi je temelj poštivanja drugih ljudi. Oni ne misle da ih drugi ugrožavaju niti unaprijed očekuju kako će ih odbaciti, prevariti, poniziti ili izdati. Razvijen osjećaj osobne vrijednosti značajno je povezan s velikodušnošću, suradnjom i pomaganjem (Miljković i Rijavec, 2001).

3.4. Nisko samopouzdanje

Nisko samopouzdanje je povezano s manjkom samopoštovanja i osjećajem manje vrijednosti. Ako se stvarnost ne slaže s očekivanim ili idealnim „ja“, osoba će imati nisko samopouzdanje. Negativna slika o sebi dovodi do lošeg raspoloženja koje utječe na naše ponašanje koje opet pridonosi slici o sebi što dovodi do niskog samopouzdanja. Takve osobe se uglavnom osjećaju razočarano što nisu ostvarile svoje ciljeve. Kod osoba koje imaju normalno samopouzdanje, životni uspjesi i neuspjesi privremeno utječu na raspoloženje i sliku koju imaju o sebi. Kod osoba s niskim samopouzdanjem, svakodnevni usponi i padovi značajno utječu na sliku o sebi jer se osoba ne odvajava od svojih postupaka. Nedostatak samopouzdanja stvara osjećaj usamljenosti, povećava anksioznost, onemogućava napredovanje, umanjuje kvalitetu odnosa s drugima te potiče psihosomatske bolesti (Kuzijev i Topolovčanin, 2013).

Osoba niskog samopoštovanja misli kako je nesposobna, neinteligentna, nije lijepa, nije privlačna, nema u sebi kreativnosti, ljudi ju ne vole, inferiorna je u svakom pogledu. Ako osoba misli kako nije pametna ni lijepa, svijet za nju izgleda kao mjesto puno ljudi pametnijih i ljepših od nje. Osobe s niskim samopouzdanjem vole sigurnost i poznate situacije, izbjegavaju zahtjevne ciljeve i na taj način održavaju nisko samopouzdanje. U komunikaciji nisu direktne, ne žele otvoreno reći što misle i osjećaju jer su nesigurne u svoje misli i osjećaje i boje se reakcije drugih. Takve osobe teško podnose neuspjeh. Svaki puta kad ne ostvare cilj, za njih je to još jedan dokaz da su bezvrijedni i neuspješni. Ostale razloge neuspjeha obično ni ne razmatraju (Miljković i Rijavec, 2001).

Isto vrijedi kod djece. Stalno kritiziranje, omalovažavanje djetetovih pokušaja, kao i pretjerano kontroliranje i naređivanje bez omogućavanja razvoja djetetove samostalnosti, u djetetu će izazvati osjećaj manje vrijednosti i nepovjerenja u vlastite snage (Starc i suradnici, 2004).

4. ULOGA SAMOPOUZDANJA U SOCIJALNOM RAZVOJU

Ljudi su izrazito socijalna bića, koja su velik dio vremena u međusobnoj interakciji. U ranom socijalnom razvoju djeca ih imaju manje ali ti odnosi često imaju dugoročno značenje i djeca ih vrlo lako oblikuju. Dijete je stvaratelj svoje okoline u kojoj njegovo ponašanje i njegove osobne ličnosti utječu na vrstu iskustava koje ono doživljava (Vasta, Haith i Miller,1998).

Socijalni identitet ima značajke kontinuiteta i kontrasta. Kontinuitet znači da ćemo i sutra biti osoba koja smo danas. Očigledno je da se ljudi mijenjaju na mnoge načine, ali mnogi važni elementi socijalnog identiteta ostaju relativno stabilni, na primjer: jezik, socioekonomski status i slično. Kontrast znači da se naš socijalni identitet razlikuje od drugih ljudi. Kombinacija značajki koje čine naš identitet čini nas drugačijim od bilo koga drugog. Većina ljudi prolazi kroz određeno razdoblje u kojem eksperimentiraju s različitim identitetima. Za mnoge je ovo neugodno razdoblje jer se mogu osjećati socijalno nesigurni ili osjetljivi dok razvijaju svoj socijalni identitet. Identitet se pojavljuje iz pokušaja da se osoba odvoji od roditelja, prestane ovisiti o roditeljskim odlukama, te odlučuje koje vrijednosti treba cijeliti i kojim ciljevima treba težiti u životu. Postizanje identiteta zahtjeva trud i rad te uvijek postoji rizik da postignuti identitet neće biti sasvim izgrađen pa može doći do konfuzije uloga . Identitet se može postići na nekoliko načina. Jedan od oblika postizanja identiteta je eksperimentiranje različitim identitetima gdje se ljudi bore kako bi pronašli socijalni identitet kojim im odgovara i s kojim se osjećaju ugodno. Odmah nakon eksperimentiranja većina ljudi se smjesti u socijalnom identitetu koji im je ugodan i koji postiže određenu stabilnost. Osim eksperimentiranja, postizanje identiteta se može postići usvajanjem gotove društvene uloge. Obično takvi ljudi usvoje identitet koji imaju njihovi roditelji ili drugi značajni ljudi poput prijatelja, učitelja te braće i sestre. Na socijalni razvoj djece i mladih utječu roditelji i to na posredne i neposredne načine. Njihov utjecaj je posredan u fizičkim, moralnim i društveno – kognitivnim kontekstima koje osiguravaju svojoj djeci. To se naziva roditeljsko neizravno rukovođenje razvoja djece. Neposredni utjecaj roditelja na djecu se očituje kvalitetom interakcije i skrbi koju im pružaju. Stoga da bi djeca i mladi mogli postići samopouzdanje kao važnu socijalnu komponentu moraju biti dio socijalne zajednice (Katz i McClellan,1999).

4.1. Pojam socijalnog razvoja

Socijalni razvoj obuhvaća razdoblje od rođenja pa sve do starije dobi. To je poseban oblik razvoja razumijevanja svijeta oko sebe, razvija se spoznaja od konkretnog ka apstraktnom : od opažanja vlastitog i tuđeg ponašanja pa do razumijevanja svojih i tuđih unutrašnjih stanja : želja, osjećaja, namjera i sposobnosti (Starc i suradnici, 2004).

Socijalni razvoj u pravilu predstavlja proces učenja bivanja članom društva kroz koji postajemo društvena bića, ali proces kojim pojedinac usvaja uloge, norme i vrijednosti koje su potrebne za djelovanje društva kao svoje vlastite. Sa stajališta pojedinca socijalni razvoj proces sazrijevanja i razvijanja vlastitog identiteta. Ljudska bića nemaju sposobnosti i instinkte dovoljne za opstanak, treba im zajednica (sigurnost), ali bez zajednice se ne mogu razvijati. Sa stajališta društva prihvaćanje istih normi i vrijednosti pretpostavka je integracije. Društvo na okupu ne drži potreba sigurnost pred vanjskom silom, nego identitet i solidarnost, dobrovoljni pristanak i suglasnost oko temeljnih vrijednosti i pravila. Socijalni razvoj traje čitav život jer se stalno susrećemo s novim okolnostima kojima se moramo prilagođavati i ulogama koje moramo preuzimati. Razlikujemo tri stupnja socijalnog razvoja povezanih s različitim životnim razdobljima i ulogama: primarni, sekundarni i tercijarni (Katz i McClellan, 1999).

Primarni socijalni razvoj se ostvaruje u prvim godinama djeteta čiji je cilj stjecanje osnovnih vještina, komunikacije i jezika, učenje društvenih uloga, skupljanje znanja i vještina s kojima počinjemo postajati članom određenog društva kroz igru, imitaciju, promatranje, interakciju s roditeljima te formiranje primarnog identiteta,

Sekundarni socijalni razvoj se ostvaruje u predškolskoj i školskoj dobi čiji je cilj usvajanje normi koje određuju društvene i radne uloge (radne navike, odgovornost, socijalna kontrola) kroz mehanizme obrazovanja s kojim stječemo iskustva i znanja kojima postajemo i bivamo članova društva ili kulturne grupe, razumijevanje i osmišljavanje kulturnih normi.

Tercijarni socijalni razvoj koji se ostvaruje u starijoj dobi čiji je cilj prilagođavanje situaciji zrele dobi kroz mehanizme svijet rada, obitelj, odrasli ulaze u nove društvene uloge, na primjer: roditelj, zaposlenik i drugo (Katz i McClellan, 1999).

4.2. Čimbenici socijalnog razvoja

Tijekom čitavog života socijaliziramo se za zadaće i uloge koje su svojstvene određenom razini i razvojnoj fazi od ranog djetinjstva pa sve do kasne dobi. Djelovanje različitih čimbenika socijalnog razvoja je ovisno o spoznajnom, emocionalnom i društveno – socijalnom razvoju odnosno o sposobnostima i vještinama u određenim životnim ciklusima. U prošlosti socijalni razvoj se smatrao jednosmjernim tijekom kojem su roditelji, škola, vršnjaci i drugi socijalni čimbenici oblikovali ponašanje i doživljaje djece i mladeži. Također treba imati na umu da djeca i mladež djeluju na razne subjekte socijalnog razvoja, a njihova interakcija je pod utjecajem široke mreže društvenih odnosa (Katz i McClellan, 1999).

Socijalni razvoj tijekom prvih godina života vrlo je osebujan i to u nekoliko bitnih aspekata. Prvo, iako djeca imaju mnoge socijalne kontakte – obiteljske, prijateljske i tako dalje, socijalni svijet sastoji se od svega nekoliko pojedinaca poput majke, oca i braće ili sestara. Drugo, usprkos njihovom malom broju inicijalni odnosi mnogo su utjecajni i imaju dugoročne učinke na djetetov socijalni razvoj i razvoj ličnosti, razvijaju se i jake emocionalne veze što upućuje na to da rani socijalni razvoj može uključivati psihološke procese (Vasta, Haith i Miller, 1998).

Na socijalni razvoj djece i mladih i na interakcije s vršnjacima utječu odgojni roditeljski postupci. Posebno mjesto u socijalnom razvoju djece i mladih imaju škole i predškolske institucije. Također veliku ulogu u socijalnom razvoju imaju vršnjačke grupe. Interakcija s vršnjacima omogućuje iskustvo koja pomažu radi stjecanja neovisnosti od roditelja i drugih autoriteta te na taj način pripremaju djecu za buduću ulogu odraslih odgovornih ljudi. Ocjene drugih ljudi kao što su učitelji i prijatelji velikoj mjeri određuju razvoj pozitivnih ili negativnih stavova prema sebi. Proizlazeći iz gore navedenog čimbenici socijalnog razvoja su sve grupe i institucije koje bitno utječu ili u kojima se odvija socijalni razvoj djece i mladih. Gledajući najvažniji neposredni čimbenici socijalnog razvoja su pojedinci, grupe, organizacije, zajednice i mediji (Katz i McClellan, 1999).

4.2.1. Pojedinci (majka, otac, sestre i braća)

Socijalni je razvoj pod utjecajem konteksta u kojem se odgađa a najvažnije je kontekst obitelji. U ovom okruženju provodi najviše vremena, stječe mnoge važne socijalne i kognitivne vještine i razvija svoje stavove i vrijednosti. Osjećaj sigurnosti i privrženosti roditeljima u ranom djetinjstvu je povezan s dobrim odnosima s vršnjacima u kasnijem djetinjstvu. Roditeljske odgojne mjere mogu pomoći pri stjecanju socijalnih vještina potrebnih za uspjeh (Vasta, Haith i Miller, 1998).

U korisne roditeljske savjete ubrajaju se stvaranje obiteljskog ozračja punog podrške, upotrebe spoznajno usmjerenih tehnika kažnjavanja i roditeljsko modeliranje društveno prihvatljivih postupaka. Osim roditelja najviše utjecaja imaju braća i sestre. Kao socijalni objekti, braća i sestre su u mnogočemu slični vršnjacima, a donekle je njihov odnos različit od odnosa s prijateljima i vršnjacima. Oba odnosa s jedne strane su prisna i dugotrajna i mjesto su čestih i različitih interakcija koje su pozitivne no katkada i negativne. Sudionici odnosa su iste ili slične dobi čije je druženje ravnopravnije i skladnije nego u odnosu prema roditeljima. S druge strane braća i sestre ne moraju biti iste dobi i razlika u godinama može dovesti do sukoba. Oni nisu zajedno vlastitom voljom i ne mogu okončati odnos u slučaju sukoba (Katz i McClellan, 1999).

4.2.2. Vršnjačke grupe

Prema teoriji socijalnog učenja vršnjaci pridonose socijalizaciji djeteta na tri načina. Oni potkrepljuju ili kažnjavaju neke postupke, služe kao modeli koji izravno utječu na djetetovo ponašanje i konačno vršnjaci su jedan od izvora procjene samoefikasnosti. Interakcije među vršnjacima dobar su primjer međudjelovanja osobnih činitelja, ponašanja i značajki situacije (Vasta, Haith i Miller, 1998).

Grupu može definirati dvoje ili više ljudi koji su u međusobnoj interakciji i ovise jedni o drugima što podrazumijeva da zbog svojih potreba i ciljeva utječu jedni na druge. Najvažnija grupa koja utječe na socijalni razvoj je obitelj i vršnjačka grupa. Po snazi i opsegu utjecaja ni jedan kontekst razvoja se ne može mjeriti s obitelji. Obitelj je najvažniji čimbenik socijalnog razvoja jer izravno utječe na život pojedinca od rođenja do zrelije dobi u svim društvima. Privrženost roditeljima traje čitav život i služi kao model za stvaranje odnosa u širem svijetu, susjedstvu, zajednici i školi. U

obitelji se usvaja jezik, različite vještine te socijalne i moralne vrijednosti kulture u kojoj žive (Vasta, Haith i Miller, 1998).

Vršnjačke grupe postaju sve važniji kontekst socijalnog razvoja djece školske dobi. Ono doprinosi razvoju sposobnosti zauzimanja perspektive i razumijevanju sebe i drugih. Sva ta nova dostignuća u razvoju zauzvrat unapređuju interakciju s vršnjacima koja postaju sve više prosocijalna. Do kraja srednjeg djetinjstva djeca pokazuju znatnu želju za grupnim pripadanjem. Ona stvaraju vršnjačke grupe, neformalne skupine koje stvaraju jedinstvene vrijednosti i standarde ponašanja kao i socijalnu strukturu vođa i sljedbenike. Vršnjačke grupe se organiziraju na temelju blizine i sličnosti prema spolu, etničkom porijeklu i popularnosti. Postupci tih grupa dovodi do vršnjačke kulture koja se sastoji od vlastitog žargona, kodeksa odijevanja i mjesta druženja. Sve ovo dovodi do stvaranja posebnih običaja koji daju osjećaj grupnog identiteta. Unutar toga identiteta stječu se mnoge socijalne vještine, na primjer: surađivanje, vodstvo, slijeđenje i lojalnost kolektivnim ciljevima. Na vršnjačko druženje utječu i situacijski činitelji kao i aspekti fizičkog okruženja. Na vršnjačko druženje može djelovati broj djece kao i jačina njihove međusobne bliskosti. Dok vršnjačke grupe pružaju uvid u veće društvene strukture grupe prijatelja doprinose razvoju povjerenja i osjetljivosti. Prijateljstvo postaje odnos uzajamnog sporazumijevanja u kojem se djeci sviđaju njihove osobne kvalitete i uzajamno si zadovoljavaju potrebe i želje. Kada se prijateljstvo jednom uspostavi povjerenje postaje njegova definirajuća značajka. Kroz prijateljske grupe ljudi uče o važnosti emocionalnog obvezivanja. Ono pruža važan kontekst u kojem se uči tolerancija kritike i razrješavanje razmirica (Katz i McClellan, 1999).

4.2.3. Organizacije (vrtići, škole)

Kao što pojedinci socijalnim razvojem bivaju socijalizirani u društvu, tako su socijalizirani i u organizacije u kojem pristupaju poput vrtića, škole ili u koje se zapošljavaju. Najvažnije organizacije su predškolske i školske ustanove koje imaju posebno mjesto u socijalnom razvoju glede prihvaćanja normi ponašanja i kulturne vrednote. Putem predškolskih ustanova odnosno vrtića utječe se na mogućnosti koje se djeci pružaju da steknu nova znanja i steknu spoznaje o društvu kao i da primjene

i razvijaju svoja socijalna umijeća. Stoga kontekstualni, organizacijski i strukturalni čimbenici koji utječu na socijalni razvoj djece i mladeži uključuju:

- Način na koji je fizičko okruženje ustrojeno i očuvano,
- Važnost intencionalnosti kojim se osiguravaju i raspoređuju vrijeme za socijalnu interakciju,
- Važnost igre kao važnog konteksta socijalnog razvoja,
- Važnost smislenih grupnih aktivnosti u kojima djeca razvijaju umijeća i predispozicije za internacionalna istraživanje svijeta oko njih.

Fizičko okruženje je bitan element socijalnog razvoja koji može prouzročiti razlike u kvaliteti i kvantiteti socijalne interakcije među djecom, mladima i drugim članovima obiteljima. Važnost fizičkog okruženja veoma je bitna jer utječe na njihov intelektualni, socijalni i duhovni razvoj. Ono utječe na socijalnu interakciju djece putem stimulacije emocionalnih i estetskih reakcija i prikazom mogućih socijalnih interakcija.

Emocionalno i estetsko okruženje dokaz je važnosti stvaranja odgojnog ,grupnog okruženja koji je lijep, osoban i prijateljski prostor koji djeci i mladeži omogućuje socijalne interakcije s odraslima gdje mogu raspravljati o svojim problemima te njihovim mogućim rješenjima (Katz i McClellan, 1999).

Drugi način na koji fizičko okruženje potiče socijalni razvoj je raspored opreme i materijala. Raznovrsna okruženja su nužna za promicanje punog raspona socijalnih umijeća. Fizičko okruženje utječe na veličinu grupa i tipove socijalnih interakcija. Centri aktivnosti trebaju biti takvi da potiču dječju autonomiju, odnosno sposobnost djeteta da se uključi ili samostalno inicira aktivnost i da se u njoj zadrži bez stalnog prisustva odgojitelja, zatim međusobnu suradnju i kvalitetnu interakciju u malim skupinama, kao i omogućavati slobodno kretanje djece i izmjenu aktivnosti. Također trebaju omogućiti djeci bilježenje uočenih pojava, što je posebno važno u centrima istraživanja. Materijali odnosno poticaji kojima ćemo obogatiti centre aktivnosti trebaju biti takvi da osiguravaju simultano jačanje različitih kompetencija, odnosno više aspekata dječjeg cjelovitog razvoja. Oni mogu biti gotovi didaktički materijali, pedagoški neoblikovani materijali, a vrlo često su to poticaji osmišljeni i izrađeni od strane odgojitelja s ciljem podupiranja nekog određenog aspekta dječjeg razvoja, odnosno više njih istovremeno (Slunjski, 2008). Kod organizacije vrtićkog okruženja treba poći od toga da se djetetu omogući učenje na takav, za njega prirodan način.

Okruženje treba biti multisenzorično (poticati djecu na istraživanje angažiranjem različitih osjetnih sustava) i treba omogućavati:

- Istraživanje logičkih, matematičkih i fizikalnih fenomena (svjetlosti i sjene, magnetizma, različitih svojstava materijala poput topivosti, plovnosti, rastresitosti, vlažnosti, težine, količine, klasifikacije po nekom kriteriju...)
- Istraživanje različitih mogućnosti organizacije prostora i rješavanje fizikalnih problema (materijali poput plastičnih boca, kutija, drvenih štapića poslužiti će za proučavanje statike, konstrukciju, izradu labirinta, kosina i sl.)
- Istraživanje zvukova, tonova, melodije i glazbe (glazbeni instrumenti, izrađeni instrumenti, šuškalice, uređaji za reprodukciju glazbe, zvukovi iz prirode...)
- Istraživanje prirode i prirodnih fenomena (sama priroda odnosno vanjsko okruženje, ali i osmišljeni poticaji i materijali za učenje, knjige, plakati...)
- Istraživanje govorno-komunikacijskog okruženja (govorom, slušanjem, pričanjem priča, igrama riječima, igrama sa slovima, poticajima za usvajanje komunikacije na stranom jeziku...)
- Likovno i drugo kreativno izražavanje (različitim likovnim tehnikama, materijalima pogodnim za kreiranje kompozicija, poput kamenčića, gumbića, štapića, suhih latica i sl.) (Slunjski, 2008).

U svim ovim slučajevima odgojitelj ne poučava izravno, već potiče djecu na razmišljanje, samostalno rješavanje problema, stvara uvjete za istraživanje i donošenje zaključaka te njihovu provjeru i dokumentiranje. U aktivnosti se uključuje prema potrebi, te znalački kod djece provocira i podržava misaone procese. Pri tome je sam taj proces traženja rješenja važniji od rezultata (Slunjski, 2008).

Pruži li im se prilika za provođenje ,djeca i mladi se odlučuju za igru. Što su starija sve više vremena provode u igri s drugima. U igri djeca imaju kontrolu nad onim što se događa, a ritam određuju sami. Igra je važan kontekst za razvoj socijalnih umijeća u grupnom radu zajedno sa aktivnostima koje pojačavaju intelektualne dispozicije istraživanja, analize i predviđanja te provjere tih predviđanja o važnim aspektima njihovih iskustava i okoliša. Mnogo je oblika i nekoliko je razina složenosti dječjih igara kao što su individualna igra, usporedna igra, gruba igra ili sociodrama. To su primjeri socijalne prirode. Neki materijali, oprema i aktivnosti izazivaju među djecom i mladima puno više socijalnih interakcija od drugih jer zahtijevaju usklađenu i

odgovornu suradnju dvije ili više osoba u određivanju stajališta, suradnji i spremnosti pomoći drugima (Katz i McClellan, 1999).

Igru predškolskog djeteta možemo opažati s obzirom na dvije razine : spoznajna razina igre (funkcionalna igra, konstruktivna igra, igra pretvaranja, igra s pravilima) i društvena razina igre (promatranje, samostalna igra, usporedna igra, usporedno-svjesna igra, jednostavna socijalna ili povezujuća igra, komplementarna i uzajamna igra te suradnička) . Poseban oblik suradničke igre je "igra pretvaranja" u kojoj djeca zamišljaju svoje i tuđe emocije u različitim izmišljenim odnosima i scenarijima, što osobito poticajno djeluje na razvoj djetetove društvenosti (Starč i suradnici, 2004).

Osim predškolskih ustanova za važnost socijalnog razvoja je škola. Škola je u pravilu složen socijalni sustav koji u društvu ima formalnu ulogu podučavanja mladih određenim znanjima i vještinama. Osim što omogućuje na mnogo suptilnijoj razini, jer osim nastavnog programa iz pojedinih predmeta socijalizira mlade na osnovi skrivenog nastavnog programa što čini pripravu za buduće preuzimanje uloga u radnom procesu (Katz i McClellan, 1999).

4.2.4. Zajednica kao temelj socijalnog razvoja

Povijesno gledano djeca su se odgajala u velikim proširenim obiteljima, radila i igrala se zajedno sa odraslima i drugom djecom te dugi niz godina bila zaštićena i odgajana u istom okruženju. Učenici su radili i zajedno surađivali, natjecali se i uživali određenu fleksibilnost u progresiji učenja. Starija djeca su često bila odgovorna za učenje i ponašanje mlađih koji su pak imala puno prilika promatrati modele zrelijeg ponašanja u neposrednom okruženju.

Roditelji više nisu središte zajednice niti u odnosu jedni na druge niti u odnosu na svoju djecu. U prošlosti je djetetovu potrebu za osjećajem zajedništva i pripadnosti, emocionalnim i socijalnim vezama te skrbnosti zadovoljavala šira obitelj i šira zajednica. Za razliku od obiteljskog modela obrazovanja pojedini sociolozi proučavanjem društvenih odnosa smatraju da je velikom broju djece potrebna podrška iz vanjskih izvora pod kojim se smatraju odgojno – obrazovane ustanove kao

mjesto gdje djeca i mladi provode većinu vremena i koje imaju novu ulogu u životima djece i obitelji (Katz i McClellan, 1999).

Nakon početka industrijske revolucije, naše škole se temelje na dva modela i to na industrijskom ili tvorničkom modelu i obiteljskom modelu obrazovanja.

Tvornički model školovanja djecu i mlade smatra sirovinom koju treba oblikovati po nekim standardima. Upitno je da li je tvornički model ikada bio djelotvoran u obrazovanju, no osobito je neprimjeren za malu djecu, a teško je povjerovati da bi mogao zadovoljiti buduće potrebe sofisticiranog timskog rada s kakvim će se ta djeca vjerojatno suočiti kao odrasle osobe.

Obiteljski model obrazovanja je primjereniji model obrazovanja jer obitelji su odgovorne za jedinstvene karakteristike i potrebe svojih članova, a obilježava ih veća emocionalna intenzivnost i privrženost. U obiteljskom modelu obrazovanja u ranom djetinjstvu, djeca i njihove obitelji su građeni u kontekstu školske zajednice. Kontekst obitelji ili zajednice nije uvijek lako postići, ali je moguće (Katz i McClellan, 1999).

4.2.5. Mediji

Socijalni razvoj djece i mladih danas se u prvom redu više ne odvija putem tradicionalnih institucija (obitelj, škola i Crkva) već su tu funkciju preuzeli mediji. U takvom kontekstu proces socijalnog razvoja sve manje institucionaliziran, odnosno ne poštuje logiku stupnjevitosti koja nastoji biti prilagođena određenom uzrastu, odnosno imati u vidu mogućnosti razumijevanja određene dobi. Osim toga, pred velikom slobodom odabira između brojnih mogućnosti djeteta je samo prepušteno slobodnom odabiru. Svi oni koji su uključeni u odgoj, te osobito odgojne institucije, trebaju poznavati promjene, odnosno nove naglaske u procesima socijalnog razvoja kao i edukativne mogućnosti koje posjeduju mediji. Danas, nema područja društvenog života na kojem se ne osjeća snažan utjecaj medija. Njihova je inkorporiranost u svakodnevni život posebno vidljiva kod djece i mladih. Djeca i mladi u najvećoj mjeri svoja iskustva i slike života pribavljaju polazeći od medijskog iskustva pri čemu se ne misli samo na sadržaj koji mediji nude već i na način na koji se sadržaj prezentira (Katz i McClellan, 1999).

Mediji mogu nešto prikriti ili otkriti, mogu stvarati osjećaj pripadnosti i sudjelovanja ili poticati osjećaj izoliranosti i odvojenosti. Mediji nisu samo sredstva koja omogućavaju, ubrzavaju ili olakšavaju komunikaciju već se preko njih uspostavlja odnos sa svijetom, ljudi se međusobno povezuju, a nezaobilazna je njihova uloga u oblikovanju osobnog i kolektivnog identiteta (Valković, 2016).

Mediji danas na ovom području unose promjene jer informacije koje su tradicionalno bile rezervirane samo za određene kategorije čine dostupnima svima. Problem je u tome što medij „unosí“ djecu u situacije koje ona, zbog svoje dobi, još ne razumiju i pred kojima ostaju zbunjena budući da ih ne mogu protumačiti polazeći od vlastitog iskustva. Zahvaljujući medijima, djeca „preskaču“ neke faze rasta i ulaze u područja koja sama još ne mogu doseći.¹⁴ Nije dakle u prvom redu problematična ovakva socijalizacija zbog pribavljanja novih informacija već zbog neprilagođenih „prijelaza“ i suočavanja sa situacijama za koje te mlade osobe još nisu sazrele. Ti su procesi važni jer se preko medija upoznaje svijet i oblikuje svoj identitet. U ovakvim situacijama oblikuju se i novi odnosi budući da roditelji i učitelji više nisu u očima djece („sveznajući“) autoriteti jer djeca nerijetko puno bolje vladaju medijima (Valković, 2016).

Sve to pojačava razvijanje medijske kompetencije koja će se osposobiti za prepoznavanje brojnih mogućnosti koje mediji nude, ali i izbjegavanja mogućih zloupotreba. Medije treba promatrati u različitosti njihovih dimenzija (kognitivne, moralne, socijalne, estetske, interpretativne), što je preduvjet ne samo za njihovo ispravno korištenje već i u širem kontekstu, za razumijevanje današnje kulture. Odgoj za medije zahtijeva odgovorno djelovanje svih onih koji su neposredno uključeni u procese odgoja (Katz i McClellan, 1999).

II dio

5. PRAKTIČNI DIO "PROMATRANJE SOCIJALNIH VJEŠTINA KOD DJECE"

5.1. Cilj i svrha praktičnog djela

Cilj provođenja praktičnog djela rada je promatranje socijalnih vještina kod djece radi shvaćanja djetetovog ponašanja u grupi na određene zadane aktivnosti. Također, cilj praktičnog dijela rada je ispitati spoznaju svijesti o sebi i drugima u odnosu na razvojne faze i dob djeteta, odnos povjerenja, podnošenje frustracije, koncentraciju, slušanje, pamćenje te djetetovu kreativnost i maštu. Odlučili smo se za promatranje djece u grupi jer su u grupnom radu izraženija djetetova ponašanja nego kada se dijete promatra kao pojedinac. Svrha promatranja i praćenja socijalnih vještina kod djece je utvrđivanje razine djetetova samopouzdanja, motivacije u grupi, razvijenosti svijesti o sebi i drugima te prisutnosti samokontrole i samopouzdanja.

5.2. Sudionici

Promatranje je održano u dječjem vrtiću Bakar koji se nalazi na Škrljevu. Provedeno je u periodu od dva tjedna, svaki dan, u trajanju od 30 - 40 minuta ovisno složenosti aktivnosti. Promatralo se skupinu "Žirafe" koju čine djeca u dobnoj skupini od pet do šest godina. Ukupno je bilo uključeno desetero djece, pet djevojčica i pet dječaka, od toga tri djevojčice od pet godina i dvije od šest godina, te pet dječaka od kojih jedan od pet godina te četiri od šest godina. Sva djeca karakterno su vrlo različita što je učinilo promatranje još zanimljivijim.

5.3. Postupak izvođenja

Prije provedbe praktičnog dijela rada stupila sam u kontakt sa ravnateljicom navedenog vrtića te razgovarala o svom planu i aktivnostima koje bi se provele s djecom. Od ravnateljice je dobiveno odobrenje za provedbu promatranja.

Prije odrađivanja promatranja djeca su bila obaviještena o mom dolasku. Budući da sam u tom vrtiću odrađivala stručnu praksu, djeca su me poznavala, kao i ja njih, te nam to nije bio prvi susret.

Aktivnosti su provedene u obliku zadanih igara. Iste smo provodili svaki dan nakon doručka u trajanju od 30 - 40 minuta. Kroz zadane aktivnosti cilj nam je bio dobiti uvid u dječje socijalne vještine, promotriti koliko su djeca u određenoj izazvanoj situaciji snalažljiva, nametljiva, povodljiva te da li su svjesna ponašanja sebe i drugih oko sebe i imaju li visoko ili nisko samopouzdanje.

Promatranje smo izvodili na način da smo okupili grupu djece gore navedene dobi, pozdravili ih i rekli kako ćemo se dolaziti par dana družiti i igrati sa njima. Započeli smo razgovor o raznim temama kako bi im se približili i zadobili njihovo povjerenje. Nakon razgovora pojasnili smo djeci da ćemo odraditi nekoliko igara što su djeca s radošću i nestrpljenjem prihvatila. Objašnjena su im pravila igara, te kada su ih sva djeca shvatila, započeli smo sa aktivnostima. Prilikom aktivnosti bilježili smo ponašanja djece na način da smo stajali sa strane, uz sebe smo imali tabelu sa imenima¹ djece i promatrali određeno ponašanje djeteta u određenoj situaciji. U aktivnostima smo sudjelovali pasivno, stajali smo sa strane i vodili bilješke za svako dijete zasebno. Jedina interakcija s djecom bila je kada smo im prije početka svake aktivnosti detaljno pojasnili kako trebaju izvoditi zadatke, rekli bih im ime aktivnosti te što želimo postići tom aktivnosti. Aktivnije smo sudjelovali nakon završetka svake aktivnosti kada bih im postavljali pitanja ili odgovarali na njihova.

¹ Sukladno Kodeksu etike za psihološku djelatnost (NN 13/05), radi zaštite anonimnosti djece, u radu su izmijenjena imena djece.

ZADANE AKTIVNOSTI (u obliku igara):

1.dan - VAŽNA IMENA (30 min)

RAZVOJ: slušanje, svijest o sebi, poštivanje drugih, izmjenjivanje

TIJEK IGRE: Svako dijete bira posebnu riječ kojom će se opisati. Riječ treba započinjati prvim slovom njegovog imena (na primjer: marljiva Marija, sretna Sanja...) Djeca stoje u krugu i uzimaju lopticu za bacanje. U prvom krugu dijete koje uhvati lopticu izgovara svoje posebno ime. U drugom krugu izvikuje ime onoga kojemu baca lopticu.

PROMIŠLJANJE: Kako se osjećate kad čujete svoje ime ? Trebamo li slaviti svoje ime? Zašto je samopouzdanje i samopoštovanje važno? Kako ga pokazati prema drugima?

2. dan – GOSTI NA ZABAVI (30/40 min)

RAZVOJ : slušanje, pamćenje. Izmjenjivanje, koncentracija, svijest o sebi

TIJEK IGRE: Svako dijete zamišlja istinitu činjenicu o sebi koju bi volio da ostali znaju. To bi trebala biti osobna tvrdnja o nekoj sposobnosti, sklonosti ili nesklonosti prema nečemu. Igrači se upoznaju jedni s drugima u parovima. Svi parovi zajedno šecu prostorijom predstavljajući svoje parove i reagiraju na predstavljanje drugih. Na primjer: "Ovo je Luka i jako voli plivanje." – Bok Luka, ja sam Ivana, a ovo je Marko i jako voli crtanje.

PROMIŠLJANJE: S obzirom da je ovo formalni oblik predstavljanja kojeg djeca ne prakticiraju, kada bi to mogli činiti? Na koji način saznajemo činjenice o drugima?

3.dan – POSPANI MEDO (30 min)

RAZVOJ: svijest o sebi, samokontrola, slušanje, podnošenje frustracije

TIJEK IGRE: Odgajatelj bira tko će biti medo. Ta osoba sjedne na stolicu u sredinu kruga s povezom oko očiju. Ispod stolca stavi se svežanj ključeva. Odgojitelj bira

igrača koji će se došuljati do stolca i pokušati ukrasti ključeve prije nego medo upre prstom u njega. Ako uspije postaje medo.

PROMIŠLJANJE: Razgovor o razlici između slušanja s punom pažnjom i kada slušamo buku bez pažnje

4. dan – OVO I ONO (45 min)

RAZVOJ: svijest o sebi, samokontrola, slušanje, koncentracija, podnošenje frustracije

TIJEK IGRE: Odgajatelj demonstrira jednostavne pokrete koje igrači trebaju slijediti na primjer: Stajati na jednoj nozi, dotaknuti nos, mahnuti rukom. Kad upita glasi "učini OVO" djeca će oponašati pokret, kad uputa glasi "učini ONO" nitko se ne bi trebao pomaknuti. Svatko tko se pomakne mora mirovati dva puta.

PROMIŠLJANJE: Zašto je važna koncentracija? Zašto nešto vrlo često ponavljamo, a nešto niti ne primjećujemo da radimo?

5. dan – POKVARENI TELEFON (40 min)

RAZVOJ: slušanje, promatranje, promišljanje o ponašanju, koncentracija, izmjenjivanje, podnošenje frustracije

TIJEK IGRE: Svi sjede u krugu. Prvi šapne kratku rečenicu osobi do njega, ona došapne osobi koja sjedi do njega i tako dalje sve dok se ponovno ne vrati igraču jedan. Posljednja rečenica uspoređuje se s prvom. Cilj je da bude ista tj. točna.

PROMIŠLJANJE: Dali je lako zapamtiti detalje nečega što smo ranije čuli ili vidjeli? Kako se stvari koje govorimo mogu pogrešno zapamtiti? Što učiniti ako nas je netko krivo razumio ili mi nismo dobro nekoga razumjeli? Kada je u redu ponoviti za nekim drugim ljudima a kada nije?

6. dan – SVI SE MJENJAJU (30 min)

RAZVOJ: promatranje, pamćenje, svijest o drugima

TIJEK IGRE: Jedno dijete izlazi iz prostorije. Netko u grupi mijenja nešto na sebi (na primjer: Mijenja cipele, oblači jaknu, sveže kosu...) Promatrač se vraća i pokušava pogoditi tko je i što promijenio.

PROMIŠLJANJE: Gledanje s punom sviješću – razlika između toga i letimičnog "bacanja pogleda" na nešto ili nekoga.

7. dan – GLAZBENI CRTEŽI (45 min)

RAZVOJ: razumijevanje osjećaja, svijest o sebi, slušanje

TIJEK IGRE: Odgajatelj pušta različitu vrstu glazbe, a grupa crta što god ima padne na pamet dok slušaju različite ritmove glazbe i raspoloženja.

PROMIŠLJANJE: Kako glazba utječe na nas? Kako smo se osjećalo dok smo slušali određenu vrstu glazbe ? Koja nas uveseljava a koja rastužuje ? Što predstavlja crtež?

8. dan – STRIPOVI (45 min)

RAZVOJ: suradnja, donošenje prosudbi, pregovaranje, razumijevanje

TIJEK IGRE: Djeca se podjele u dvije grupe. Svaka grupa surađuje i crta strip s prizorom koji prikazuje neku interakciju u kojoj je nešto pošlo po krivom, ili se neka osoba osjeća "izostavljeno". Grupe razmjenjuju stripove i pokušavaju pogoditi što predstavljaju slike drugih.

PROMIŠLJANJE: Tumačenje slika, mišljenje o njima.

9. dan – SPAKIRAJ SVOJ KOVČEG (45 min)

RAZVOJ: mašta, dramska svijest, razumijevanje metafora, empatija

TIJEK IGRE: Svi moraju zamisliti da imaju kovčeg ili kutiju s blagom koju će ponijeti sa sobom kad budu odlazili iz grupe. Mogu izabrati što žele staviti u nju – sjećanje na neki događaj ili ljude u grupi. Redom sva djeca govore što će staviti u kovčeg.

Ili

Sva djeca sjednu u krug, svaki uzima zamišljeni dar iz kovčega s blagom u sredini kruga i daje ga osobi koja sjedi do njega uz objašnjenje zašto joj ga daje.

PROMIŠLJANJE: Što osjećamo za koju osobu? Kako ona utječe na nas? Što smo mi postigli? Kako mi utječemo na druge?

10.dan – ZAVRŠNI KRUG (45 min)

RAZVOJ: slušanje, povjerenje, izmjenjivanje, koncentracija

TIJEK IGRE: Svi se skupe u krug i svatko dobije priliku reći nešto za kraj na primjer: Danas sam otkrio/otkrila..., danas samo osjetila/osjetio..., naučila/o sam..., zadovoljna/an sam sa...

PROMIŠLJANJE: Što nas fascinira? O čemu želimo učiti i znati više? Zašto nas se nešto dojmilo a nešto ne?

5.4. Mjerni instrument

Kao mjerni instrument koristila sam evidencijsku listu sa imenima djece koju sam sama izradila. Kraj svakog imena djeteta pisala sam svoja zapažanja i njihove postupke i reakcije. Podatke sam prikupljala na način da bih prije početka aktivnosti djeci pročitala i pojasnila kako se igra određena igra te što ja tom igrom želim uvidjeti kod njih. Zatim bi sjeli, stali, posložili se u vrstu ili nešto drugo ovisno o zadatku aktivnosti te započeli s istom a moja uloga bila je usmjeravati ih i poticati u svemu što rade te riješiti sve nesuglasice ukoliko ih ima i odgovoriti na svako postavljeno pitanje. U provođenju aktivnosti sudjelovala sam pasivno, stajala sam sa strane i promatrala ih te uz to vodila bilješke, interakcije sam imala na kraju aktivnosti.

5.5. Analiza promatranja djece

Promatranje je trajalo dva tjedna i mogu reći da je to za mene bilo divno iskustvo. Puno sam naučila o ponašanju djece te njihovim reakcijama u određenim situacijama.

Dok sam promatrala djecu primijetila sam kako kod neke djece njihova želja za dominacijom dolazi do izražaja, isto kao i frustracija kada nešto ne uspiju iz prve. Tako na primjer Adrijan², koji se pokazao kao izuzetno inteligentan dječak, pokazivao je znakove frustracije radi poteškoća u govoru dječaka Lea, smatrao je da ih on usporava time i ljutilo ga je što ga ne razumije (tablica 1). Isto negodovanje bilo je kod dječaka Antona ali bila je kraćeg trajanja. Filip je primjerice dječak visokog samopouzdanja (tablica 1) koji smatra da je izuzetno dobar u svemu što radi i koji pokazuje dominaciju nad drugim dječacima i ponekim djevojčicama. Dalo se primijetiti da su poneke djevojčice nižeg samopouzdanja iz razloga brzog odustajanja kod neuspjeha ali su veće koncentracije nego dječaci. Posebno su se isticale djevojčice Martina i Lucija. Martina je s veseljem krenula u igru, a odmah nakon prve naznake neuspjeha bi odustala te se ne bi željela vratiti u igru (tablica 1 i 2) čak niti na nagovor mene i odgojiteljice. Često bi se ljutila kada nije bilo kako je ona željela te bi

² Sukladno Kodeksu etike za psihološku djelatnost (NN 13/05), radi zaštite anonimnosti djece, u radu su izmijenjena imena djece.

izbjegavala interakciju s ostalim djevojčicama. Lucija je djevojčica slabije koncentracije i slabog interesa za bilo kakav grupni rad. U nekim igrama bi počela sa sudjelovanjem kod je nešto ne bi odviklo pažnju a u nekim igrama nije niti željela sudjelovati jer su joj zvučale preteške te nije htjela niti pokušati. Ne obraća pažnju na druge oko sebe niti joj je važno što netko drugi misli ili govori (tablica 1 i 2).

Svrha promatranja bila je proučiti djetetovo ponašanje, razinu samopouzdanja te interakciju između djece. S obzirom na promatranje potvrđuje se kompatibilnost teorijskih tvrdnji sa analizom promatranja, stoga se može zaključiti da je samopouzdanje uvjerenje da smo sposobni razmišljati, učiti, birati, donositi odluke, svladavati izazove i promjene. Također, znamo da samopouzdanje može biti nisko ili visoko.

Samopouzdanje kod djece posebice dolazi do izražaja u grupnim zadacima što potvrđuje da su vršnjačke grupe važan kontekst socijalnog razvoja djece te doprinose razvoju sposobnosti zauzimanja perspektive i razumijevanju sebe i drugih. Iz promatranja se dalo zaključiti kako su djeca višeg samopouzdanja svjesna svog uspjeha, svjesna su sebe i drugih, otvorenija i komunikativnija, a samim time i uspješnija u izvođenju zadataka što teorija potkrepljuje. Teorija naglašava da su djeca s niskim samopouzdanjem povučenija, slabije komunikacije, nisu svjesni ponašanja drugih oko sebe, te nakon prvog znaka neuspjeha zatvaraju se u sebe, odustaju i izgube volju za daljnjim sudjelovanjem što je također potvrđeno (Miljković i Rijavec, 2001).

Napomena: Tablica 1. i Tablica 2. podijeljene su na dva djela, radi preglednosti, lakšeg iščitavanja te podjele socijalnih vještina.

Tablica 1: Prikaz ponašanja i reakcija djece ispitanih socijalnih vještina slušanja, pamćenja i koncentracije

IGRE :	Važna imena	Gosti na zabavi
Socijalne Vještine:	Slušanje, pamćenje	Pamćenje, koncentracija
Adrijan	Samouvjeren i bez ustručavanja rekao što je smislio te zapamti sve što su drugi izjavili	Dobro se snašao, bez problema zapamti sve što je trebalo nije se dao dekoncentrirati
Anita	Samouvjeren i bez ustručavanja rekao što je smislio te zapamti sve što su drugi izjavili	Odstala nakon početka igre jer nije mogla zapamtiti ni pratiti ostale pri tome pokazala frustriranost
Anton	Slab interes za smišljanje i razmišljanje oko igre, šutke je sjedio i slušao druge bez reakcija	Odsutan
Klara	Sudjelovala i slušala druge, govorila kad je bio njezin red, nije se s ničim posebno isticala, više je promatrala	U početku je slabije pamtila zbog čega je bila razočarana kasnije je počela pozornije slušati pa je bila uspješnija i veselija
Filip	Sudjelovao ali mu je to bilo dosadno i jedva je čekao da završimo, nije mu se dalo slušati druge	Posebno se istaknuo kod pamćenja, skoncentrirao se na ono što drugi govore i ništa ga nije moglo omesti u naumu da bude najbolji
Lucija	Slab interes za igru, slušala i sudjelovala ali nije bila previše aktivna	Pokazala da je sposobna biti dobar slušač ali ima slabu koncentraciju i brzo joj nešto odvuče pažnju
Leo	Sudjelovalo bez negodovanja, slušao druge i ubacivao se kad bi imao kakvu ideju za druge	U ovoj se igri malo "pogubio" ali to ga nije dalo omesti, ostao u igri do kraja
Marina	Sudjelovala ali nije uspjela upamtiti tko je što rekao te je bila ljuta i ostatak igre provela šutke sjedeći	Krenula u igru puna volje i entuzijazma, kada nije uspjela sve upamtiti izgubila je koncentraciju i volju
Noah	U miru sjedio i slušao, govorio kad je na njemu bio red bez suvišnih reakcija i komentara	Uspio upamtiti samo par rečenica od druge djece ali ga to nije obeshrabrilo i dalje se trudio i dao sve od sebe
Sara	Pozorno slušala druge i njihove odgovore te promatrala njihove reakcije	Trudila se upamtiti sve što je trebalo ali je nakon nekog vremena izgubila koncentraciju te malo posustala u igri

Tablica 1. prikazuje ponašanja i reakcije djece u zadanim igrama u kojima su se ispitivale socijalne vještine slušanja, pamćenja i koncentracije. Iz tablice možemo zaključiti kako djeca sa visokim samopouzdanjem čine stvari sa lakoćom te ne dozvoljavaju da ponašanja drugih utječu na njihovu koncentraciju, a samim time i završni rezultat. Na primjer, dječak Adrijan svoje mišljenje izrazi bez ustručavanja, neda se dekoncentrirati tijekom obavljanja zadatka, dok djevojčica Anita, također izrazi svoje mišljenje bez ustručavanja, ali pokazuje znakove frustracije ukoliko ne

može popratiti uspjeh ostalih sudionika. Kod djece uspjeh ovisi i o razini motivacije. Dijete koje je motivirano da završi igru u cijelosti, bez obzira što nailazi na poteškoće, ono to i učini, što vidimo iz primjera dječaka Noe i Lea, kojih nije obeshrabrilo što nisu uspjeli zapamtiti sve, ali su svejedno nastavili sa igrom. Djeca koja nisu dovoljno motivirana za igru te nisu dovoljno skoncentrirana, nailaskom na poteškoću vrlo lako odustaju, što vidimo iz primjera djevojčice Marine i Sare.

Tablica 2. Prikaz ponašanja i reakcija djece ispitanih socijalnih vještina svijesti o sebi, slušanja, podnošenja frustracije

IGRE :	Pospani medo	Ovo i ono	Pokvareni telefon
Socijalne Vještine:	Svijest o sebi, slušanje, podnošenje frustracije	Koncentracija, slušanje, podnošenje frustracije	Slušanje, koncentracija, izmjenjivanje, podnošenje frustracije
Adrijan	Pozorno je slušao i sve pratio, pomagao ostalima, svjestan da im treba pomoć	Pokazao visoku koncentraciju i snalažljivost, pomalo je bio frustriran kada mu se potkrala kakva pogreška u izvedbi	Pokazivao ljutnju radi poteškoća u izgovoru riječi jednog dječaka, vrlo koncentriran na igru, bunio se kada se trebalo izmjenjivati jer je uvijek htio biti prvi
Anita	Sudjelovala je i mirno slušala druge ali se nije posebno isticala	Odsutna	Govorila samo kada je trebalo izreći zadanu riječ, sramežljiva, slabe koncentracije, nije željela slušati niti sudjelovati u izmjenama
Anton	Pokazao se snalažljivim i dobrim slušateljem	U početku je negodovao kasnije sudjelovao s visokom koncentracijom	Negodovao malo zbog izgovora jednog dječaka ali dobar u slušanju, pozorno prati kad je tko na redu
Klara	Korektno odigrala igru , pomogla i drugima, pokazala se kao dobar slušatelj	Smijala se svojim pogreškama, pozorno slušala što i kako treba raditi, nije reagirala na greške dobro podnosi kada ju se ispravi	Također negodovala radi izgovora jednog dječaka, ali nije griješila, sve je zapamtila kako je trebalo što znači da je i pozorno slušala druge
Filip	Snalažljiv ali glasan i voli se isticati, stavlja sebe na prvo mjesto te pokazuje ljutnju kada nije po njegovome	Jedini je uspio sve napraviti bez greške, vrlo dobro pamti i koncentrira se na igru zbog čega se voli hvaliti, slabo podnosi frustraciju	Negodovao radi izgovora riječi jednog dječaka, ljutnja radi izmjenjivanja, voli biti uvijek prvi ali visoka koncentracija kod pamćenja i slušanja
Lucija	Pokazala je može biti spretna i snalažljiva kada to želi, pokazivala samo veselje bez negodovanja	Nije htjela sudjelovati čak niti pokušati jer joj je igra zvučala preteško	Sudjelovala i nije negodovala, veselila se jer joj je ovo najdraža igra
Leo	Izuzetno spretnan i sposoban izvesti ono što je naumio, pokazao kolegijalnost	Dobar slušatelj, obraćao pažnju na sve što se traži, nije bio uspješan svaki put ali nije odustajao	Nisu ga posebno smetale reakcije i negodovanja druge djece radi njegovog izgovora, on se na sve to samo smijao i nastavio igru
Marina	Pokazala da je spretna i koncentrirana na igru i ostvarenje cilja igre	Nije se uspjela koncentrirati i popratiti igru što je dovelo do frustracije i reakcije na svaku pogrešku te svojom voljom odustala od igre	Također malo negodovala ali zbog toga što je htjela biti prva, ali dobar je slušatelj
Noah	Koncentriran na igru, uspješan u izvođenju iste	Teško se snalazio u početku igre ali nije odustajao te mu kasnije vrlo dobro išlo	Sudjelovao bez posebnih reakcija, čekao svoj red te se pokazao kao vrlo strpljiv
Sara	Veselila se igri te aktivno sudjelovala, koncentrirana te spremna pomoći i objasniti kome je potrebno	U početku slabije koncentracije kasnije sve bolje i bolje, obraćala pozornost na svaki pokret	Također malo negodovala radi izgovora jednog dječaka ali aktivno sudjelovala

Tablica 2. prikazuje ponašanja i reakcije djece u zadanim igrama u kojima su ispitivane socijalne vještine koncentracije, slušanja, podnošenja frustracija, svijesti o sebi, izmjenjivanja. Iz tablice se mogu vidjeti reakcije djece na neuspjeh te razina koncentracije u određenoj igri. Tako na primjer, vidimo kako neka djeca pokazuju ljutnu i frustraciju kada se nađe neka prepreka koja ometa rješavanje određenog zadatka, što vidimo kroz negodovanje djece na poteškoće u izgovoru kod jednog dječaka. Djeca koja su negodovala radi izgovora dječaka, su ona djeca koja uvijek žele biti pobjednici te se na taj način smatraju oštećenima i počnu negodovati. Takva djeca bez obzira na negodovanje i nailazak prepreke, ali i pad koncentracije, uspijevaju se pribitati, fokusirati i nastaviti sa svojim radom i putem ka uspješnom rješavanju zadataka. Isto tako, pozorni su slušači, snalažljivi su i sudjeluju u svakoj igri. Dječak koji je pokazao izuzetnu koncentraciju te svjesnost sebe je dječak Leo koji se na sve samo nasmijao te koncentrirano nastavio rješavati zadatak, bez ljutnje radi izgovora dječaka te osjećaja smetenosti.

Tablica 3 : Prikaz ponašanja i reakcija djece ispitanih socijalnih vještina pamćenja, slušanja, razumijevanja osjećaja, mašte, dramske svijesti i empatije

IGRE:	Svi se mijenjaju	Glazbeni crteži	Stripovi
Socijalne vještine :	Promatranje , pamćenje, svijest o drugima	Razumijevanje osjećaja, slušanje	Mašta, dramska svijest, empatija
Adrijan	Izuzetno dobro pamćenje, jedan od rijetkih koji su uspjeli zapamtiti i primijetiti promjene	Bez riječi slušao glazbu ali nije imao ideja pa je kopirao od prijatelja	Porječkao se s djevojčicama u grupi jer se nisu složile s njegovom idejom
Anita	Nije uspjela uočiti puno razlika u igri zbog čega se povukla	Mirno je sjedila i pozorno slušala glazbu zatim crtala zamišljeno, bez riječi	Nije sudjelovala u dogovoru, slaba mašta i dramska osviještenost
Anton	Trudio se uočiti razlike ali uspjelo mu je samo jednom zbog čega nije bio obeshrabren samo je nastavio igrom	Koncentriran na glazbu i osmišljanje crteža, dobar slušatelj	Aktivno iznosio svoje misli, pun ideja i mašte , spreman na kompromis
Klara	Trudila se upamtiti a kada nije uspjela počela je nagađati, pokazala snalažljivost u tom djelu	Skoncentrirala se na glazbu, bez posebnih reakcija ili komentara radila što je naumila	Iznosila svoje ideje, dramski osviještena i otvorena za dogovore
Filip	Ima sposobnost primjećivanja, dobrog je pamćenje, također jedan od rijetkih uspješnih u izvršavanju zadatka	Slušao glazbu, svoju ideju podijelio sa svima, voli privlačiti pažnju	Voli se isticati i stavljati svoje ideje ispred drugih pa pokazuje frustraciju kada mu to ne uspije
Lucija	Nakon prvog neuspjelog pokušaja nije se niti htjela više truditi niti pokušavati	Poslušala glazbu, postavljala pitanja drugima, bez posebne reakcije	Ne voli previše sudjelovati u grupnim radovima tako da se povukla i iz ovoga
Leo	Nije se pokazao spretnim u ovoj igri ali se trudio, neuspjeh ga nije smetao	Jedva dočekao da glazba završi da svoju misao prenese na papir, nestrpljiv ali poslušan	Rado je iznosio svoje ideje, neke su i prihvaćene radi čega je pokazao veliko zadovoljstvo
Marina	Također ne baš uspješna ali ona se brzo obeshrabri što dovodi do frustracije radi neuspjeha, zbog čega brzo odustaje	Vrlo mirno slušala i promatrala ostale, bez isticanja	Sudjelovala, prihvatila tuđe ideje i uklopila se u grupu, bez posebnih reakcija
Noah	Dobro mu je išlo, bio dosta skoncentriran na igru, obraćao pozornost na detalje i reakcije drugih	Sjedio i slušao nije se isticao s ponašanjem ili reakcijama	Sudjelovao u dogovoru, pokazao empatiju prema drugima
Sara	Pozorno pratila igru u kojoj se pokazala djelomično uspješnom što nije izazvalo nikakvu reakciju kod nje, nakon neuspjeha bi nastavila s igrom	Slušala i posvetila se zadatku, nije pokazivala posebne osjećaje ili reakcije	Vodila glavnu riječ u iznošenju prijedloga, malo pokazivala razočarenje ako joj svaka ideja nije usvojena

Tablica 3 pokazuje ponašanja i reakcije djece u zadanim igrama u kojima su ispitivane socijalne vještine promatranja, pamćenja, svijesti o drugima, razumijevanja osjećaja, mašte, dramske svijesti te empatije. Iz tablice se vidi koliko se djeca uspijevaju koncentrirati na zadatak te znaju li prenijeti svoje misli i osjećaje. Tako na primjer dječak Adrijan koji je mirno slušao glazbu nije znao kako prenijeti što mu glazba znači pa je ideju kopirao od prijatelja ili dječak Filip koji je željan pažnje drugih imao je potrebu prekidati zadatak i svima reći koje su njegove ideje i nije ga brinulo što to ometa druge, što dokazuje da nema razumijevanja za druge, dok su na primjer

dječaci Leo i Noah, koji su njihova suprotnost, mirno sjedili i slušali i nestrpljivo čekali prenijeti svoje osjećaje na papir bez reakcija ili isticanja da ne smetaju drugima, što dokazuje da su svjesni sebe i drugih oko sebe. Tablica također pokazuje da djeca koja nisu dramski osviještena i nemaju mašte brzo se povlače i odbijaju sudjelovati u takvoj vrsti zadataka što se vidi iz primjera djevojčice Anite i Lucije.

Tablica 4: Prikaz ponašanja i reakcija djece ispitanih socijalnih vještina koncentracije, slušanja, podnošenja frustracije, izmjenjivanja i povjerenja

IGRE :	Spakiraj svoj kovčeg	Završni krug
Socijalne vještine :	Koncentracija, slušanje, podnošenje frustracije	Slušanje, izmjenjivanje, koncentracija, povjerenje
Adrijan	Bez posebnih reakcija, iznio svoje mišljenje a ostatak vremena proveo u razgovoru	Nije bio od volje za sudjelovanje u igri
Anita	Sramežljivo iznijela svoje misli i želje, šutke slušala ostale	odsutna
Anton	Koncentriran, ništa mu ne skreće pažnju od slušanja ostalih	Slušao i čekao svoj red, nije se posebno isticao
Klara	Ima maštovite zamisli, skoncentrirano slušala zamisli drugih, nije se isticala	Koncentrirana, voljna se izmjenjivati, bez negodovanja prepustila svoj red drugoj djevojčici
Filip	Iznio svoje zamisli, slušao druge uz komentar za svakoga	Rekao što je mislio ali mu se ovaj put nije baš dalo slušati ostale
Lucija	Slušala ostale, čekala svoj red da iznese svoje zamisli nakon čega je prestala obraćati pažnju na ostale	Sudjelovala bez negodovanja
Leo	Izostavljen iz igre svojom voljom jer je došao frustriran i neraspoložen za igru	Nije pokazivao nikakvu reakciju, sjedio ,slušao i čekao svoj red
Marina	Mirno sjedila slušajući i čekajući svoje red	Slušala, čekala red, voljna se izmjenjivati kada je potrebno
Noah	Koncentrirano pratio što drugi imaju za reći, voljan razgovarati o svojim zamislima	Rado podijelio svoje misli s ostalima, sudjelovao bez negodovanja koncentriran na tijek razgovora
Sara	Domišljata, puna ideja, strpljiva, dobra u slušanju	Malo slabije koncentracije , bez isticanja je slušala i razmjenjivala mišljenja s ostalima

Tablica 4. prikazuje ponašanja i reakcije djece u zadanim igrama u kojima su ispitivane socijalne vještine koncentracije, slušanja, povjerenja te podnošenja frustracija. U ovoj tablici vidimo kako je većina djece bila koncentrirana na zadatak i pozorno te bez reakcija slušala drugu djecu, osim dječaka Filipa koji je imao potrebu komentirati svaku izjavu ostalih te nije imao želju za slušanjem druge djece. Također, vidimo da neka djeca koja slabije podnose frustracije ili su neraspoložena, sama odustanu i prestaju s zadatkom jer nisu uspješni u izvođenju istog te ne žele ometati ostale ili biti ismijani od strane druge djece. Isto tako, od straha da ne budu ismijana, djeca ne žele reći svoje mišljenje, već se povlače te najčešće ne žele sudjelovati u igri. U tablici, također možemo vidjeti da je velika većina djece koja je sudjelovala u zadacima bila vrlo domišljata, spremna na razgovor i izmjenjivanje bez negodovanja.

U prikazanim tablicama navedena su ponašanja djece u određenim zadanim aktivnostima, kojima su ispitivane dječje socijalne vještine. Iz provedenih aktivnosti može se zaključiti kako djeca slične dobne skupine, na istu situaciju reagiraju različito. Tako se, na primjer moglo vidjeti koje dijete ima nisku toleranciju na frustracije kada se situacija ne odvija ili ljudi ne ponašaju onako kako ono očekuje.

Teorija navodi da je samopouzdanje vjerovanje u vlastite sposobnosti kako bi se ostvarila određena vještina ili znanje, što je potvrđeno promatranjem, između ostalog i kroz ponašanje dječaka Adrijana³ (tablica 1) koji je samouvjereno vladao situacijom, bio smiren i nije se dao smesti u provođenju aktivnosti jer u svemu želi biti prvi i neporažen. Teorija ističe da su za razvoj samopouzdanja najvažnije interakcije s obitelji i vršnjačkim grupama, što smo također potvrdili. Kroz ponašanja djece mogli smo vidjeti koje dijete zna kontrolirati svoje emocije i nositi se sa neuspjehom, ali i uvažava poteškoće s kojima se drugi susreću i kako te poteškoće utječu na njihov rad, koncentraciju i kontrolu emocija. Primjer za to su reakcije djece na dječaka koji ima poteškoće u izgovoru glasova, što je vrlo utjecalo na koncentraciju neke djece. Isto tako dalo se vidjeti kako se neka djeca, kada se susretnu sa problemom, povlače u sebe, počnu vrpolti, nesigurna, počnu gubiti koncentraciju te žele napustiti aktivnost iz čega se može zaključiti da imaju nisko samopouzdanje, što potvrđuje i teorija.

S druge strane, teorija navodi da će djeca koja zauzmu status popularnog u grupi imati više samopouzdanja, od one djece negativnog statusa koja će imati niže samopouzdanje zbog svojih neuspjeha i osjećaja odbačenosti od grupe. Vidjeli smo i djecu koja samouvjereno vladaju svakom aktivnosti, koncentrirano prate zadatke, dominantna su te svaku prepreku rješavaju bez poteškoća, naglih odluka i nesigurnosti. Primjer dominantnog djeteta je djevojčica Sara koja bez poteškoća vodi govor ispred skupine, domišljata je, strpljiva, ali s druge strane brzopleta te se naljuti ukoliko sve njezine ideje nisu prihvaćene (tablica 2). Isto tako i dječak Filip koji bez poteškoća kaže svoje mišljenje i komentare na rad druge djece, te svoje ideje stavlja ispred ideja ostalih (tablica 1).

³ Sukladno Kodeksu etike za psihološku djelatnost (NN 13/05), radi zaštite anonimnosti djece, u radu su izmijenjena imena djece.

Za djecu koja poteškoće svladavaju mirno i samouvjereno možemo reći da imaju visoko samopouzdanje, što potvrđuje i teorija. Iz grupnog rada dalo se vidjeti kako su neka djeca podložna neuspjehu, kada primijete da su drugi uspješniji od njih u svladavanju zadataka, što potvrđuje teorijsku tvrdnju da od pete odnosno šeste godine na dalje djeca svoje vještine sve više uspoređuju sa sposobnostima drugih osoba. Takva djeca reagiraju najčešće na način da odustaju od zadataka iako su uspješna, ali im za provođenje istog treba više vremena, što vidimo kod djevojčice Marine koja se brzo obeshrabrila svojim neuspjehom što je dovelo do frustracija (tablica 1). Također, dalo se primijetiti kako djeca nižeg samopouzdanja uz prisutnost djece sa višim samopouzdanjem postaju nesigurnija u sebe, povlače se, te ne mogu doći do izražaja. Isto tako djeca sa nižim samopouzdanjem često ne žele reći svoje mišljenje, dok djeca sa višim samopouzdanjem to čine bez problema. Djecu sa nižim samopouzdanjem potrebno je poticati, dati im podršku te vratiti sigurnost kako bi bila samouvjerena i rješavala zadatke bez poteškoća, odnosno kako bi znala kontrolirati svoje emocije kada se susretnu sa neuspjehom.

6. ZAKLJUČAK

Ideja o doživljavanju sebe sastavni je dio života. U svakodnevnom životu koristimo izraze poput samosvijesti, samopoštovanja i slično. U evoluciji jezika razvili smo bogat rječnik za opisivanje doživljavanja sebe. Samopouzdanje igra važnu ulogu u organiziranju načina na koji osoba doživljava sebe. Nadalje, ljudi se ponašaju drugačije kada su osobno uključeni u nešto nego kada nisu pa je stoga pojam samopouzdanja važan za razumijevanje kako ljudi konstruiraju svoj svijet, svoja iskustva i svoje radnje. Doživljaj samog sebe je važna sila unutar osobe.

Samopouzdanje je način na koji osoba shvaća samu sebe. Ono ima svoje začetke u socijalnom razvoju čovjeka od djetinjstva pa sve do adolescencije. Tijekom toga razdoblja ono se razvija kroz ponavljanja iskustva o sebi, kako bi se definiralo, stječu se vještine i razvijaju talenti te počinje usporedba s drugima. Razvija se i osjećaj privatnosti i shvaćanja o svojoj osobnosti u odnosu na ostale. Kao jedno od glavnih sastavnica samopouzdanja je samopoštovanje. Samopoštovanje je ocjena koju osoba donosi o svojem pojmu samopouzdanja na dimenziji dobro - loše. Ljudi se međusobno razlikuju u tome, neki se smatraju vrijednima, kvalitetnim i dobrima a neki ne. S obzirom na varijabilnost samopoštovanja razlikujemo ljude s visokim samopoštovanjem i ljude s niskim samopoštovanjem.

U svom istraživačkom radu s djecom primijetila sam da su pojedina djeca puna samopouzdanja i željna otkrivanja sebe i svog znanja kada im se pruži prilika za to, te da su potpuno svjesni sebe i drugih oko njih samo pokazuju to ovisno o situaciji u kojoj se nalaze. Također sam primijetila da se određena djeca zbog manjka samopouzdanja podređuju drugima odnosno priključuju se većini djece iz nekog straha da zbog različitog mišljenja ili postupka budu neprihvaćeni.

7. LITERATURA

AROSON, E., (2005) *Socijalna psihologija*, Zagreb, Mate d.o.o.

BERK, L., (2008) *Psihologija cjeloživotnog razvoja*, Jastrebarsko, Naklada Slap

BRAZELTON, T., (1997) *Vaše dijete: važni događaji u osjećajnom, tjelesnom i društvenom razvoju od začeća do šeste godine*, Zagreb, Mozaik knjiga

BREDEKAMP, S., (1996) *Kako djecu odgajati : razvojno primjerena praksa u odgoju djece od rođenja do osme godine*, Zagreb, Educa

BUGGLE, F., (2002) *Razvojna psihologija Jeana Piageta: o spoznajnom razvoju djeteta*, Jastrebarsko, Naklada Slap

GOLUBIĆ, A., (2013.) *Posljedice niskog samopouzdanja: Što je samopouzdanje?*, [Online] Dostupno na : <https://andrejagolubic.wordpress.com/?s=samopouzdanje> [Pristupljeno 03.02.2017.]

GRGIN – LACKOVIĆ, K., (1994) *Samopoimanje mladih*, Jastrebarsko, Naklada Slap

HUMPREYS, T., (2003) *Samopouzdanje*, Zagreb, Naklada Mozaik knjiga

KATZ, G., MCCLELLAN, E. (1999) *Poticanje razvoja dječje kompetencije*, Zagreb, Naklada Educa

KUZIJEV, J., TOPOLOVČAN, T., (2013) *Uloga odabira učiteljske profesije i samopoštovanja u sagorijevanju učitelja u osnovnoj školi*, *Andragoški glasnik* : Vol 17, br.2

LARSEN, J.R., BUSS, D., (2008) *Psihologija ličnosti*, Jastrebarsko, Naklada Slap

MILJKOVIĆ, D., (1996) *Pomozite svojoj djeci da razviju samopouzdanje*, Đakovo, Tempo

MILJKOVIĆ, D., RIJAVEC, M., (2004) *Bolje biti vjetar nego list*, Donja Lomnica, Ekološki glasnik

OŠ. A.CESAREC (2013) *Razvoj samopouzdanja i samopoštovanja kod djece*
[Online] Dostupno na : [RAZVOJ SAMOPOUZDANJA I SAMOPOSTOVANJA KOD DJECE.doc](#)

[Pristupljeno 03.02.2017.]

RIJAVEC, M. (2014) *Za razvoj samopouzdanja pred dijete postavite izazov*
[Online] Dostupno na : <http://www.mamatataja.hr/djecja-dob/vrticka-dob/za-razvoj-samopouzdanja-pred-dijete-postavite-izazov/>

RIJAVEC, M., MILJKOVIĆ, D., (2001) *Razgovori sa zrcalom – psihologija samopouzdanja*, Zagreb, IEP-D2

SLUNJSKI, E. (2008). *Dječji vrtić, zajednica koja uči – mjesto suradnje, dijaloga i zajedničkog učenja*, Zagreb, SM Naklada

STARC, B., ČUDINA-OBRAĐOVIĆ, M., PLEŠA, A., PROFACA, B., LETICA, M., (2004) *Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi : priručnik za odgojitelje, roditelje i sve koji odgajaju djecu predškolske dobi*, Zagreb, Golden marketing - Tehnička knjiga

TURČINHOĐIĆ VANESA (2011) *Kako djeci graditi samopouzdanje?*
[Online] Dostupno na : <http://www.sensaklub.hr/clanci/stvaran-zivot/kako-djeci-graditi-samopouzdanje>

[Pristupljeno 03.02.2017.]

VALKOVIĆ, Jerko.(2016) *Utjecaj medija na socijalizaciju*, Riječki teološki časopis, god. 24, br.1.

VASTA, R., MARSHALL, H., SCOTT, M. (1998) *Dječja psihologija : moderna znanost*, Jastrebarsko, Naklada Slap

SAŽETAK

U radu je prikazana analiza o aktualnim problemima samopouzdanja u socijalnom razvoju djece i mladih koji se odnosi naročito na socijalni razvoj a obuhvaća područje istraživanja provedeno među djecom da bi uvidjeli koliko su oni svjesni sebe i drugih koji ih okružuju te koliko oni sami imaju samopouzdanja, koliko vjeruju svojoj prosudbi, dali su povodljivi, dali obraćaju pažnju kad drugi govore te koliko su aktivni.

Samopouzdanje čovjeka dovodi do njegove sposobnosti razmišljanja, učenja, donošenja odluka i rješavanja problema koji se pojave na njegovom životnom putu. Samopouzdanje se zapravo odnosi na vjerovanje da smo sposobni izvesti određene postupke koji će dovesti do željenih ishoda. Djeca koja samouvjereno vladaju svojim emocijama, savladavaju poteškoće prilikom rješavanja zadataka i izražavaju svoja mišljenja možemo reći da su visokog samopouzdanja. Međutim, djeca koja se povlače iz aktivnosti prilikom nailaska na prepeku, ne izražavaju svoje mišljenje, povučena su te se izoliraju iz skupine, možemo reći da imaju nisko samopouzdanje. Ova ponašanja ne možemo predvidjeti na temelju općeg osjećaja ponašanja i kontrole, nego na temelju toga vjeruje li dijete da može izvesti zadane aktivnosti o kojima se radi.

Ključne riječi: samopouzdanje, socijalni razvoj, djeca, evidencijski list, promatranje

SUMMARY

In this paper is presented analysis about current problems of Self-confidence in the social development of children and young people witch refers to social development and includes research area conducted among children to see how much are they aware of themselves and other around them and how much they have self-confidence, how much they believe in their judgment, are they contagious , are they paying attention when others speak and how active they are.

Self – confidence of man leads to his ability to think, learn, making decisions and solving problems witch appear in his life path. Self – confidence is refers to belief da we are capable to perform certain procedures that will lead to desired outcomes. For children who confidently rule they own emotions, overcome the difficulties during solving tasks and express their opinions we can say that they are of high self - confidence. But children who are withdrawn from activites encoutering obstacle, not expressing their opinion, who are withdrawn and isolated from the group, we can say they are low self – confidence. This behaviors can not be predicted on the basis on general feeling of behavior and control, but on the basis that children believes that he/she can perform the deaful activities that are being performed.

Key words: self-confidence, social develop, children, record list, observation